

KANSALLISKIRJASTO

2/2015

TIEDON
JA TIETEEN
SAATAVUUDEN
TULEVAISUUS

s. 18

Iltapäivä Jörn Donnerin kirjastossa s. 6 / Mikä kustantamista oikein vaivaa? s. 20 / Avoimella tieteellä ja tutkimuksella laatua ja vaikuttavuutta s. 28

SISÄLLYS

2 / 2015

- 1**
Pääkirjoitus: Tarvitsemme kokonaisvaltaista selvitystä julkaisualasta
Kai Ekholm
- 2**
Ledare: Litteraturutgivningen måste ses över
- 3**
Ajankohtaista
- 4**
Thomas Thesleff: "Nu måste jag gå till UB!"
Suvi Kingsley
- 6**
Kirjoista ja kirjoittamisesta.
Iltapäivä Jörn Donnerin kirjastossa
Olli Alho
- 14**
Maailmalta: "Kirjavahingot kasvavat jatkossa paljon suuremmiksi."
Suvi Kingsley
- 18**
TEEMA Tiedon ja tieteen saatavuuden tulevaisuus
- 20**
Mikä kustantamista oikein vaivaa?
toim. Suvi Kingsley
- 27**
Kustannusmaailman hyvät ja huonot uutiset
Suvi Kingsley
- 28**
Avoimella tieteellä ja tutkimuksella laatua ja vaikuttavuutta
Riitta Maijala
- 32**
Avoin tiede avaa myös kirjastoa
Esa-Pekka Keskitalo
- 34**
Tieteellisen julkaisemisen avoimuus 2015: olemmeko murrosvaiheessa?
Bo-Christer Björk
- 37**
"Kaikkea se digikuva ei kerro"
Suvi Kingsley
- 41**
Tutkimuksen haasteet digitaalisessa ajassa
Krister Lindén
- 43**
Tieteelliset kirjastot muuttuvassa digiympäristössä
Jussi-Pekka Hakkarainen
- 45**
In Memoriam: Pohjolan kartan historian tunnetuksi tekijä Ulla Ehrensverd
Cecilia Af Forselles
- 46**
Kirjastossa tapahtuu

KAI EKHOLM

Kansalliskirjaston ylikirjastonhoitaja
ja yli 20 teoksen tekijä.

Tarvitsemme kokonaisvaltaista selvitystä julkaisualasta

Muistelen haikeana 1970-lukua, jolloin opetusministeriö asetti useita komiteoita ratkaisemaan julkaisualan oletettua kriisiä. *Parnassossa* ehdotettiin kirjastoja paikallisten kirjoittajapiirien käsikirjoitusten levittämispisteiksi. Omakustantaminen oli nousussa. Yleisiä kirjastoja oli 1970-luvulla 3 000 kappaletta (tänään 850). Kirjastoille myönnettiin vähälevikkisen kirjallisuuden tukea ja mielipidelehdille julkaisutukea.

Kansakunta piti huolta painetusta kulttuuristaan ja sitä arvostettiin.

Ruotsissa tehtiin äskettäin laaja kirjallisuusselvitys *Läsandets kultur* (2012), tekijänä entinen kollegani Tomas Lidman. Siinä korostettiin mm. nuorten (poikien) lukemisen huolestuttavaa romahdusta.

Kaipaan tällaista yleistä kirjallisuusselvitystä enkä edes odota suuria ratkaisuja. Se olisi aikalaisdokumenttina tärkeä ja sen jälkeen tietäisimme, mitä tiedämme. Nyt emme tiedä.

Valtiolla on yllättävän suuri rooli kirjallisuuden verotuksessa, tukemisessa eri apurahojen, kirjastojen ostojen, e-kirjalisenssien, tekijänoikeuksien ja lopulta sen tallentamisen, ja kenties joskus tulevaisuudessa myös digitoinnin osalta. Tähän rooliin nähden se on yllättävän vaisu ja voimaton.

Tarvitaan nopeasti konkreettisia tekoja kirjallisuuden tukemisessa, digitoinnissa, e-kirjalisensseissä ja kulttuuriperinnön pitkän hännän käyttöön asettamisessa. Ainakin merkittävimmät kansalaisten digitalouden esteet voitaisiin poistaa, ensimmäisenä e-kirjan korkeampi alv. Valtio ei voi välttää kokonaisvastuutaan suomalaisen kirjallisuuden markkinoista.

Suomalaista klassikkokirjallisuutta ei ole luotu Excelillä, vaan rakkautesta isänmaahan ja sen kieleen ja kirjallisuuteen. Volter Kilpi ei kirjoittanut *Alastalon salia* markan kuvat silmissään. Tänään kerrotaan, että kustantajille alle 500 kappaleen painos ei ole kannattava. Se on erikoista, koska kirjailijat tänään antavat käsikirjoituksensa käytännössä ilman korvausta kustantajan käyttöön.

Tarvitsemme Juha Vuorisen äijäproosaa, Matti Klingenin muistelmia, eläviä lastenkirjoja, punk-lehtiä ja mielipidejulkaisuja.

Kirjallisuuden monialaisuutta ei voi mitata painomäärillä tai myyntiluvuilla.

KAI EKHOLM

Överbibliotekarie vid Nationalbiblioteket
och författare till över 20 verk.

Svensk översättning:
Nina Nurmi

Litteraturutgivningen måste ses över

Jag minns med vemod 1970-talet när flera kommittéer tillsattes för att lösa krisen i utgivningsbranschen. I *Parnasso* föreslog man att manuskript från lokala skrivarcirklar skulle spridas av biblioteken. Utgivningen på eget förlag ökade. Det fanns 3 000 allmänna bibliotek (i dag 850) som fick understöd för litteratur med liten spridning och opinionsbildande tidskrifter.

Nationen tog hand om den tryckta kulturen och den uppskattades.

I Sverige har Tomas Lidman nyligen gjort en omfattande utredning, *Läsandets kultur* (2012), där det bl.a. konstateras att ungas (pojgars) läsvanor har försämrats på ett oroväckande sätt.

Jag saknar en motsvarande allmän litteraturutredning hos oss, också utan lösningar på problemen, men som ett viktigt samtidsdokument och lägesbild. Då skulle vi få en översikt av läget.

Statens roll är överraskande stor när det gäller litteraturen – genom beskattningen och understöden i form av olika stipendier, för bibliotekens anskaffningar, licenser för e-böcker och upphovsrättigheter, och för bevarandet, kanske i framtiden också digitaliseringen av litteraturen. Med tanke på sin framträdande roll har staten varit överraskande passiv.

Vi behöver snabbt konkreta stödåtgärder för litteraturen, digitaliseringen, för e-licenser och kulturarvets ”långa svans”. De största hindren för medborgarnas digiekonomi borde åtminstone undanröjas och med början från den högre momsen för e-böcker. Staten kan inte undgå sitt övergripande ansvar för den finländska litteraturmarknaden.

Våra klassiker har inte skapats med Excel, utan av kärlek till fosterlandet, språket och litteraturen. Volter Kilpi skrev inte *Isalen på Alastaro* med dollartecken för ögonen. I dag säger man att en upplaga på under 500 exemplar är olönsam för förläggaren. Det är underligt eftersom författarna i praktiken ger förläggarna gratis tillgång till sina verk.

Vi behöver Juha Vuorinens mansprosa, Matti Klinges memoarer, levande barnböcker, punk-tidningar och opinionsbildande publikationer.

Litterär mångfald kan inte mätas med antalet exemplar eller försäljningssiffror.

Kirjastoille suositellaan RDA-kuvailuohjeen käyttöönottoa

Kirjastoaineistojen kuvailun ohjausryhmä suosittelee kirjastoille RDA-kuvailuohjeen käyttöönottoa. RDA-kuvailuohjeet korvaavat nykyiset ISBD-kuvailusäännöt ja Hakutiedot-oppaan. Kansalliskirjasto ottaa RDA-kuvailuohjeet käyttöön omassa kuvailutuotannossaan vuoden 2016 alusta alkaen.

RDA on jo käytössä tai ollaan ottamassa käyttöön monissa maissa, joiden tietokannoista suomalaiset kirjastot kopioivat metatietoja. Myös muut muistiorganisaatiot ovat päättäneet ottaa RDA-kuvailuohjeet käyttöön – soveltuvin osin. Tämä edistää sektoreiden yhteisten henkilö-, yhteisö- ja sukukuvailujen tuottamista ja hyödyntämistä. RDA-kuvailuohjeet tukevat FRBR-mallin toteutumista.

RDA-kuvailuohjeet:

- kehittävät tiedonhakua
 - aineistojen löytämistä, tunnistamista, valitsemista ja käyttöön saamista;
- tehostavat kuvailutietojen kansallista ja kansainvälistä yhteistuotantoa;
- nopeuttavat kuvailijan työprosessia ja uudistavat kuvailutyötä;
- edistävät kirjastosektorin kansallisten ja kansainvä-

listen metatietovarantojen (kuten sanastojen, tunnistejärjestelmien ja tietomallien) käyttöönottoa ja kielineutraalin metatiedon tuotantoa;

- parantavat metatiedon yhteentoimivuutta, hyödynnettävyyttä, vaihtokelpoisuutta kansallisesti ja kansainvälisesti;

- mahdollistavat kirjastojen metatiedon avaamisen verkossa ja käyttämisen uusissa yhteyksissä;
- vahvistavat kirjastojen näkyvyyttä metatiedon osaajana verkossa.

RDA:n täysi hyöty todentuu, kun siirrymme nykyisistä tallennusformaateista ja kirjastojärjestelmistä linkitetyn metatiedon tuotantoa tukeviin ratkaisuihin. RDA:n käyttöönotto mahdollistaa tämän muutoksen.

RDA = Resource Description and Access

**KANSALLISKIRJASTO
ALLEKIRJOITTI HAAGIN
JULKILAUSUMAN AVOIMEN
TIEDONLOUHINNAN
PUOLESTA.**

S. 48

KANSALLISKIRJASTON VALLILAN TOIMIPISTEET MUUTTIVAT

Kansalliskirjasto luopui Vallilan Teollisuuskadun toimiloistaan toukokuussa. Teollisuuskatu 23:ssa sijainneet Kirjastoverkkopalvelut-toiminto, Vaapakkaletuimisto sekä Suomen ISBN- ja ISSN -keskukset ovat nyt siirtyneet uusiin toimipisteisiin Sörnäisten Leipätehtaaseen ja Helsingin yliopiston keskustakampuksen Topeliaan. Uudet yhteystiedot ja kartat löytyvät osoitteesta: kansalliskirjasto.fi/yleistieto/muutto.html

**KANSALLISKIRJASTO
HELSINGIN
KIRJAMESUILLA
22.–25.10.2015**

Kirjamessujen teemamaa on tänä vuonna Venäjä. Messujen aikana on mahdollisuus tutustua Kansalliskirjaston Venäjätutkimuksen kärkihankkeeseen Sukukielten digitointiprojektiin ja kansainvälisesti ainutlaatuisen Slaavilaiseen kirjastoon, sekä tietysti slaavilaisilla kielillä julkaistuihin digitaalisiin aineistoihin.

Kansalliskirjasto kutsuu messuvieraat seuraamaan ohjelmalavan paneelikeskusteluita rajat ylittävästä tieteestä. Omalla osastollamme järjestämme Venäjä-tutkimuksen esittelyitä, joissa tarkastellaan erityisesti uudempaa suomalais-venäläistä yhteistyötä humanistisissa tieteissä.

Miten perheesi alkoi keräillä kirjoja?

Perheeni on harrastanut kirjallisuutta kautta aikojen. Niin kauan kuin perheperinne on muistissa säilynyt, kirjalla on ollut vankka asema sekä äidin että isän puolelta. Olemme harrastaneet erityyppistä ja -muotoista kirjallisuutta, faktaa ja fiktiota mullin mallin. Erityisesti tieteiskirjallisuutta ja ammattikirjallisuutta siksi, että isäni ja minä olemme molemmat humanismin kasvatteja; Holger-isäni on antiikin asiantuntija ja minä historioitsija erikoisalalani Ranskan keskiaika.

Olemme aina pyrkineet lukemaan kirjallisuutta alkuperäiskielellä ja kun kuusi ”kotikieltä” ei ole riittänyt, olemme joutuneet turvautumaan käännöksiin. Emme ole koskaan keräilleet kirjoja keräilemisen takia, vaan kirjat ovat kasautuneet hyllyille siksi, että niitä on luettu ja hyvinä pidetty. Kirja on minulle työväline.

Onko punaisena lankana ollut jokin tietty aihepiiri tai aikakausi?

Sattuneista syistä antiikinkirjallisuus, auctores scriptoresque ja keskiaikainen kirjallisuus ovat välillä olleet huomion keskipisteenä, mutta yhtä lailla 1500–1900 lukujen kirjallisuus on kelvannut. Punaisena lankana on varmasti ollut faktaperusteinen kirjallisuus. Luen itse mieluiten historiaan liittyviä teoksia, elämäkertoja ja tositapahtumiin liittyviä kertomuksia ja historiallisia analyysejä. Ammattiurallani olen taas aina yrittänyt yhdistää historiasta oppimani tulevaisuuden ymmärtämiseen.

Kuinka suuri kirjastonne on?

Kirjastomme käsittää tänään noin 60 hyllymetriä kirjoja, joista noin puolet ovat erinäisiä historian kirjoituksia tai historian tutkimukseen liittyvää aineistoa. Toinen puoli kä-

Thomas Thesleff: "Nu måste jag gå till UB!"

Humanisti ja pankkiiri Thomas Thesleff lahjoitti keväällä Kansalliskirjastolle harvinaisen kirjakokoelman. Mitä kirjat, kirjallisuus ja Kansalliskirjasto hänelle merkitsevät?

TEKSTI JA KUVA: **SUVI KINGSLEY**

sittää sitten kaunokirjallisuutta eri puolilta maailmaa.

Mikä teos kokoelmassasi on sinulle tärkein ja miksi?

Haluan korostaa, että kirja tai kirjasto ei ole minulle keräilykohde vaan se on elävää kirjallisuutta, kommunikaatiota kolmessa ulottuvuudessa: aika-akselilla sosiaalista, tunneakselilla esteettistä ja älyakselilla faktapohjaista. Tähän palaan aina takaisin, joko dokumentaatiomielessä tai lukuelämyksen takia. Siksi minulla ei ole erityisen rakkaita tai vihattuja kirjoja, kaikilla on oma tehtävänsä. Joukosta löytyy muiden muassa esi-isäni Peter Thesleffin omistama 12-nidoksinen maailmanhistoria 1820 vuoden tienoilta. Sen tunnearvo on minulle melkoinen, koska tiedän, että hän on sen tarkasti lukenut. Hänen nimikirjoituksensa on vieläkin etukannessa. Toisen, Lucretiuksen tekstikirjan, marginaalista löytyy turhautuneen opiskelijan pilapiiroksia opettajistaan.

Miten hankit kirjoja?

Olen vuosien saatossa hankkinut lisää vanhempaa kirjallisuutta, milloin päähänpistosta milloin tarkoituksellisesti. Hankin kerran Voltairen kuuluisan teoksen Kaarle XII:n elämästä Livre de poche -painoksena antaakseni sen syntymäpäivälahjaksi tuntemallani ja erittäin rakkaalle raivo-feministille; meillä oli nimittäin tapana aina välillä piikitellä toinen toisiamme naurun merkeissä. Heti sen jälkeen silmäni osui kuitenkin teoksen alkuperäinen toinen painos, painettu Amsterdamissa 1733, enkä voinut vastustaa kiusausta hankkia sitä. Hyväkuntoisena ja täysin lukukelvollisena se viehätti esimerkinomaisesti: ensinnäkin teos oli ensimmäinen kriittinen yksinvaltiastarkastelu ja toiseksi se tuntui

Kun tarpeeksi vartuin ja lupasin olla kiltti ja hiljaa, pääsin mukaan sisälle pyhättöön, ihmettelemään viisauden temppeleä kupoleineen.

niin tuoreelta. Kun sen lukee, ikään kuin kuulee Voltairen äänen...

Myös Schefferuksen (Jean Scheffer) *Histoire de la Laponie* (De Laponia) vuodelta 1678 kiinnostaa sen takia, että se on ensimmäisiä kuvitettuja ja faktaperusteisia Lapinkertomuksia. Tässä on vain kaksi esimerkkiä, mutta ne edustavat hankintaprosessia hyvin.

Millaisia muistoja sinulla on Kansalliskirjastosta?

Minun Kansalliskirjastoni on oikeastaan vanha ”Yliopiston kirjasto”, eli meikäläisittäin ”UB”. Varhaisesta lapsuudestani muistan tutkijaisäni aina poikenneen ”UB:ssa” hakemassa jotakin tutkimuksiaan varten. Kontekstista päätellen UB oli jonkinlainen pyhättö, jossa isä aina kävi jotakin palvomassa – olisikohan se ollut Minerva-jumalatarta, esiintyihän pöllö aina välillä papeissa?

Kun tarpeeksi vartuin ja lupasin olla kiltti ja hiljaa, pääsin mukaan sisälle pyhättöön ihmettelemään viisauden temppeleä kupoleineen. Juhlamielen täyttämänä istuin sel-

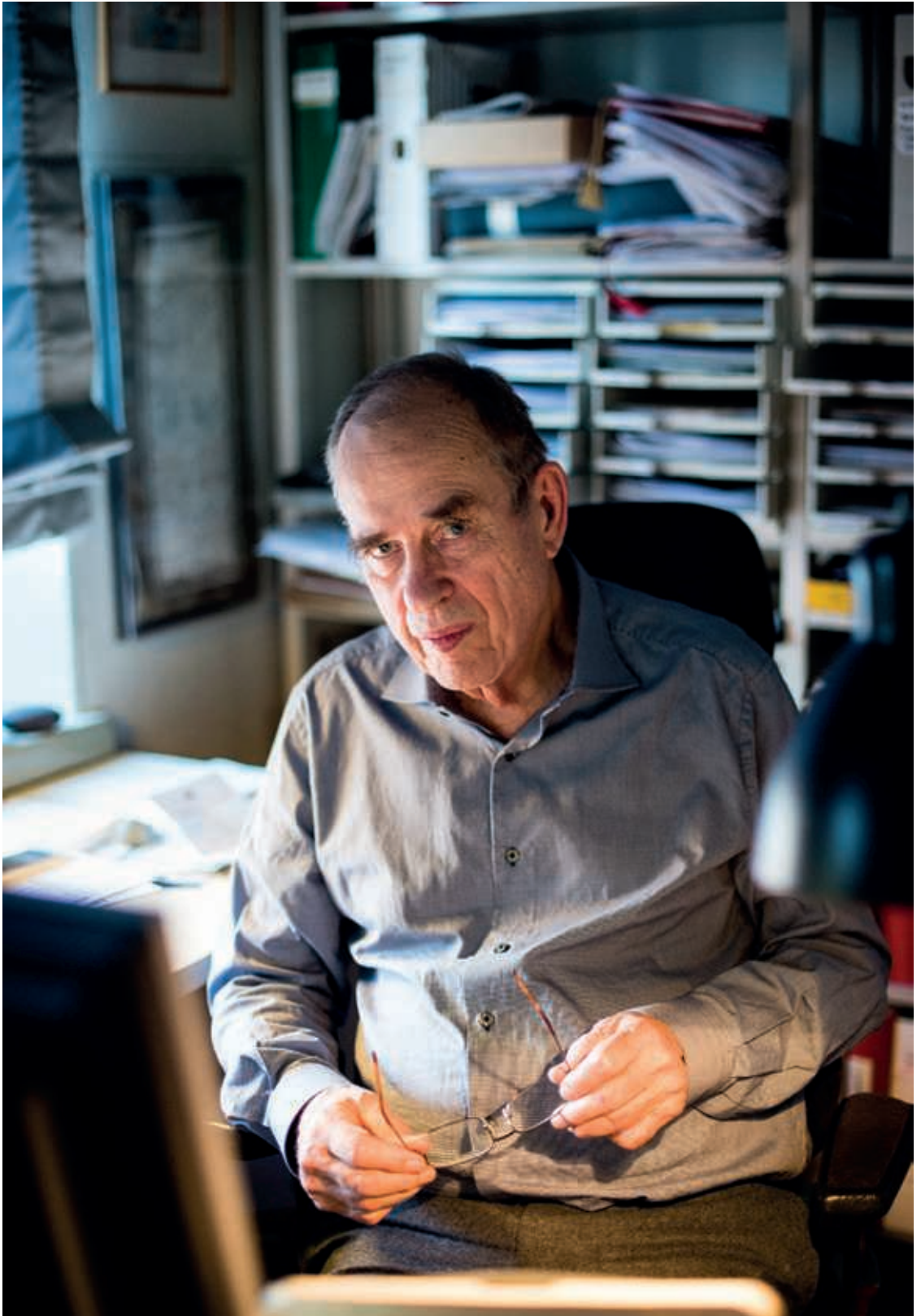
kä suorana seuraamassa kuinka ihmiset liikkuiivat arvokkaasti ja hiljaa parveilla ja salissa, kuinka kirjapaperi ja niteet tuoksuivat salaperäisesti ”tieteeltä».

Kymmenvuotiaana olin jo niin kaiken nähnyt ja viisas, että päätin kirjoittaa lopullisen ihmiskunnan historian. Noin kolmenkymmenen sivuinen teos syntyi kuin syntyikin vaivihkaa koulun kevätkauden lomassa, kirjoitin ahkerasti tosin taukoja pidellen joka päivä koulun jälkeen. Kun tuntui siltä, huokasin, nousin ylös ja totesin isäni äänellä, että ”Nu mäste jag gå till UB!” En tietenkään koskaan siirtynyt tuumasta toimeen, mutta ilmoitus kirjastokäynnin tarpeellisuudesta oli jo osa tieteellistä luomisriittä.

Vihdoin ylioppilaaksi tultuani viihdyin hyvin paljon yliopiston kirjastossa. Lähes kaikki Ranskan keskiaikaiset tekstit löytyivät kirjaston kokoelmista, osa vanhoina 1600- ja 1700-luvun painettuina kopiaina ”avec privilège du Roy” tai sitten kunnan Tabularioina 1800-luvun romanttisen perinteen mukaisesti. Viihdyin kauan ja paljon kirjaston suojassa kunnes graduni, joka käsitti 1100–1200 lukujen Pariisin yliopiston vaikutuksia nousevan porvariston ja valtaeliitin tarpeisiin, valmistui professori Gallénin ohjaamana.

Ystävytyeni kirjaston kanssa päättyi melko nopeasti heti tämän jälkeen, kun vuonna 1975 alkoi dynaaminen aikuiselämäni Rooman mutkan kautta. ”Vita contemplativan” seesteinen tila muuttui äkkiä ”vita aktivaksi” ja sillä tiellä olen edelleen.

Siitä huolimatta Kansalliskirjastolla on pysyvä kolo sydämessäni ja olen siitä iloinen, että pääsin taas kerran osoittamaan kiitollisuuttani sille lahjoittamalla arvokkaan kokoelman henkisen työn tekijöiden käyttöön ja muiden iloksi.

Kirjoista ja kirjoittamisesta.

Iltapäivä Jörn Donnerin kirjastossa

TEKSTI: OLLI ALHO
KUVAT: VEIKKO SOMERPURU

Kirjaston ovenpielessä on kokoelma kehystettyjä mustavalkoisia valokuvia, jotka esittävät sitä sellaisena, kuin se oli Jörn Donnerin isän, tiedemies Kai Donnerin ja ehkä osin jo isoisänkin, Otto Donnerin aikana. Senaattori Otto Donner rakennutti Pohjoisrannan talon vuonna 1899. Yli neljä metriä korkea huonetta reunustavien kirjahyllyjen ylimmät hyllyt ovat kaukana katon rajassa. Kirjojen selkämyksistä ei erota nimikkeitä, mutta hyllystön yleisilme on vanhahtava ja arvokas, sellainen, joka saa bibliofiilin tuntemaan olonsa levottomaksi.

”Täällä oli vanhanaikaista sisustusta. Nuo pöydät olivat olemassa. Huone oli täynnä kirjoja, isän ja isoisän tieteellistä kokoelmaa. Viereinen huone oli tupakkahuone, ja siitä vei ovi saliin. Luin kaiken mitä löysin, vaikka tämä oli tieteellinen kirjasto, sanskritin oppikirjoja ja sen sellaista.”

Nyt valokuvassa näkyvä kirjasto on muisto vain. Peremmälle käyty ensivaikutelma on hahmottomaton, tilapäisen oloinen. Silmään osuvat satunnaisesti Pariisin, Veneetsian ja Kroatian matkaoppaat, muutama ruotsalainen dekkari, vanhuusiän terveysongelmia käsittelevä *Health and Ageing* sekä lähes *Mammutin* (2013) paksuinen Christopher Hitchensin postuumi kirjojoi-

tuskokoelma *Arguably* (2013). Se ei ole hyllyssä sattumalta.

”Joo, minä olen omistanut *Mammutin* hänelle. Hänhän kuoli. Mutta kukaan ei tunne Hitchenssiä täällä.”

Ei ole mitenkään yllättävää, että Donner omisti muistelmansa juuri Hitchensille. On helppo kuvitella nämä kaksi istumassa lasin ääressä Lontoon kapakoissa, Wienin kahviloissa, Berliinin ravintoloissa tai New Yorkin Hotelli Algonquinin baarissa rupattelemassa maailman menosta, älykkäästi, kriittisesti, rai-

voisesti, ironisesti ja hauskaasti. Omistuksessa vaistoa sielunveljen menetyksen alakuloa.

Donnerin kirjastossa on edelleen yhtä ja toista kiinnostavaa ja mieltä kiihottavaa, mutta sotaa edeltävien aikojen kokoelmasta ei ole jäänyt tajuntaa räjäyttäviä löytöjä. Jotakin sentään: alkuperäinen K. A. Anderssonin *Nordens Fiskar och Fiske* (1942) ja Léon Bakstin vuodelta 1921 oleva *Designs for the Sleeping Princess*, jonka alkulehdellä on Picasson piirtämä Bakstin muotokuva. On muitakin, mutta niistä ei tällä kertaa sen enempää.

Minne valokuvassa olevat kirjat ovat joutuneet? Mitä tapahtui?

”Kun aikanaan menin Los Angelesiin, keräsin sinne kaikkea, mikä koski Eurooppaa ja Suomea, vanhaa kirjallisuutta, isän perua. Kun muuttimme vuonna 2004 Helsinkiin Meritullinkadulle ja myöhemmin Rauhankadulle, toin sinne suuren osan kirjoistani, Lähi-itää, Venäjää, Suomea ja muita omiani. Siinä vaiheessa tämä Pohjoisrannan kirjasto oli täynnä.”

”Soitin Erikssonille Runebergin Antikvariaattiin, joka tuli katsomaan, kun heittelin hyllyistä lattialle 3000 kirjaa. Kaupungin kierrätyslaitoksesta sanoivat, että voivat tulla hakemaan, jos minulla on omena-laatikoita, mutta eihän niitä ollut.

Mustavalkoiset valokuvat kirjastosta Kai Donnerin ajalta.

Ne menivät kaikki roskikseen, enimmäkseen fiktiota, suomalaista, ruotsalaista, ranskalaista, saksalaista. Eriksson itse otti ehkä 100 kirjaa.”

Miten kävi isän ja isoisän kokoelmalle?

”Veljeni ja minä lahjoitimme sen Yliopiston kirjastolle sillä välipuheella, että kirjoihin tulisi leima, että se on Kai ja Otto Donnerin kokoelma. Mutta eihän niihin tullut, ja nyt ne ovat kadonneet sinne. Niissä ei ollut ex libristä. Kokoelmassa oli paljon sellaista, mitä Yliopiston kirjastolla ei ollut. Niillä on ollut kysyntää, löysin Kustaa Vilkkunan allekirjoittamia lainauskutteja, tosin näytti siltä, että häneltä oli jäänyt muutama palauttamatta.

Kyllä minäkin lainaan joskus kirjoja, mutta tiedän, ettei niitä varmaan saa takaisin. Ei auta, vaikka olisi ex libris.”

Kaatopaikalle päätyi tavanomaisilla mitoilla kokonaisen yksityishenkilön kirjaston verran kirjoja, kenties arvotavaraakin, mutta ei sukukirjaston keskeisiä osia. Suurehkon Ruotsi-kokoelman sai aikanaan Eduskunnan kirjasto, elokuvakirjoille löytyi hyllytilaa Suomen Elokuva-arkistosta. Muita kokonaisuuksia – myös *Mammutissa* käytettyjä laajoja ja sensitiivisiä yksi-

Jörn Donnerin kotikirjasto ennen...

tyisaineistoja – Donner on lahjoittanut Åbo Akademille. Kansallisarkisto ja Kansalliskirjasto joutuvat vielä odottamaan vuoroaan. Syistä, jotka jäävät viittauksen varaan, Svenska Litteratursällskapet näyttäisi jäävän kokonaan ilman.

Nykyisellään Pohjoisrannassa sijaitseva kirjasto on melko selväpiirteinen *working man's library*, jossa satunnaiset impulssiostokset täydentävät juuri päättyneisiin ja käynnissä oleviin kirjoitus- tai elokuvahankkeisiin liittyviä kokonaisuuksia. Tällä haavaa työn alla on Ruotsi-kirja, johon liittyvää aineistoa on kertynyt puolisoista hyllymetriä, sekalaista tavaraa, joukossa dekkareitakin.

”Näiden Ruotsia käsittelevien joukossa varmaan kaksi kolmasosaa on sellaisia, joita en halua enää nähdä. Mutta ne ovat täällä työn takia. Ruotsi-kirja on aivan uusi kirja. Minulla on paljon muistiinpanoja.

... ja kotikirjasto nyt.

”Kyllä minun kirjallinen toimintani vaikuttaa, ehkä hitaasti, mutta kyllä se vaikuttaa.”

Täytyy matkustaa ympäri Ruotsia kuukauden verran, sitten asetun maalle ja kirjoitan.”

Ruotsi kiinnostaa ja kiihottaa. Suhteessa on vihaa ja rakkautta. Tai viileän asiallista analyysia. Donnerhan on myös poliitikko.

”Maahanmuutto on yksi asia, jossa Ruotsi on kehittynyt viime vuosina esimerkillisellä tavalla. Vuonna 2014 lähes 90 000 ihmistä haki turvapaikkaa Ruotsista. Suuri osa sai.”

”Taustalla ei ole ruotsalaisten

sentimentaalinen suhde maahanmuuttajiin, vaan – jos puhutaan selvää suomea – se, että ruotsalaisten naisten fertiilitieetti on aika alhainen, kun taas maahanmuuttajaväestön on paljon korkeampi. Toinen juttu on, että maahan on luotu viimeisten 10 vuoden aikana 250 000 työpaikkaa, joista suurin osa on maahanmuuttajien ansiota.”

”Suomen perusväestö ikääntyy ja kuolee, tai ainakin supistuu. Ruotsalaiset ovat tämän omalla kohdallaan ymmärtäneet. Meillä maahanmuut-

tokiintiö on vähän yli 1000 pakolaista vuodessa. Laskekaa siitä. Tässä on yksi syy miksi pidän Ruotsista.”

Voiko tällaisella kirjoittamisella vaikuttaa? Siihenkö Donner kymmenillä ja taas kymmenillä kirjoillaan ja artikkeleillaan on tähdännyt ja tähtää?

”Kyllä minun kirjallinen toimintani vaikuttaa, ehkä hitaasti, mutta kyllä se vaikuttaa. Kun kirjoitin Berliini-kirjan ja Tonava-raportin (*Berliini – arkea ja uhkaa*, 1958; *Raportti Tonavalta*, 1963) ihmiset pitivät

niistä, mutta monet vasemmistolaisetkaan eivät kiinnittäneet huomiota siihen, että minä valitsin näissä kirjoissa tietyistä syistä idän ja lännen välillä lännen. Kyllä sillä valinnalla siihen aikaan oli merkitystä, vaikkei siitä moni tehnyt numeroa.”

”Mutta jos tosissaan puhutaan vaikuttamisesta, niin ainoa kirja, jolla on ollut pitkäaikaista vaikutusta joidenkin ihmisten mielipiteisiin ja toimintaan, on *Uusi maammekirja* (1967). Se levisi laajasti ja oli jollakin tavoin ennenkuulumaton, siksin, että siinä paitsi kiitettiin, myös arvosteltiin Kekkonen. Kirjan anti oli ensi sijassa uuden ja ehkä liiankin teknokraattisen Suomen rakentelua. Mutta kyllä se vaikutti.”

”Ei minun romaaneillani ja muilla tietokirjoillani ole ollut samanlaista vaikutusta. Pidemmässä kaaressa, kun ajatellaan että kirjoitin *Hufvudstadsbladetiin* 700–800 kolumnia, niissä olleilla näkemyksillä on kyllä ollut vaikutusta minun

taistelussani tällaisen avoimemman ja ennakkoluulottomamman yhteiskunnan puolesta.”

Pöydällä on paljon matkustelevan ja paljon lukevan pääjohtaja Erkki Liikasen tuliainen parin viikon takaiselta matkalta, Frederick Kempenin kirja *Berlin 1961: Kennedy, Khrushchev and the Most Dangerous Place on Earth* (2011). Kirjassa on useita sivuja pitkä sitaatti Berliinikirjasta. Donner ei salaa tyytyväisyyttään. Kukapa salaisi. Yllättäväkin esimerkki siitä, että kirja voi jäädä lukijan mieleen ja nousta uuteen ajankohtaisuuteen vielä yli 50 vuotta ilmestymisensä jälkeen.

Kun Donnerin käsien ja silmien läpi on kulkenut tämän oman arviomukaan yli 20 000 kirjaa, tuntuu melkein turhalta kysellä suosikkeja tai muutoin mieleen painuneita luku-elämyksiä. Vastauksia täytyykin tiukata, ja ne tulevat hiukan väsyneesti, nimiä ja nimikkeitä tapailen.

Ilmapäivää Jörn Donnerin kirjastossa viettämässä Olli Alho ja Kai Ekholm.

”Lundbergin *Jää* oli hyvä, sehän on tositarina. Minä en hirveästi seuraa ja lue kertomakirjallisuutta, paitsi dekkareita, joita luen saadakseni unta. Donna Leon, olen lukenut ne kaikki, jotkut ovat hyviä. Chandlerit minä ottaisin mukaan autiolle saarelle kahtena niteenä, ohuelle paperille painettuna. Olen joutunut Ruotsi-kirjan takia lukemaan pakosta ruotsalaisia dekkareita, joista jotkut ovat inhottavan huonoja. Ruotsalaiset keksivät inhottavia tapoja murhata ja raiskata. Olen minä joskus lukenut Mankel-*lia* ja Nesser*iä*kin, Nesser kirjoittaa hyvin.”

”Suomenruotsalainen kirjallisuus, se maailma on minulle vieras, joku Fagerholm, minä en pysty lu-

kemaan häntä. Westiä olen kyllä lukenut aika paljon. Enhän minä myöskään suomenkielistä kirjallisuutta seuraa, paitsi että Hyryn *Uuni* (2009) on nerokas kirja. Sen jälkeen en ole lukenut mitään yhtä nerokkaan hullua. No, joo, onhan tuo Katja Kettu ja sen *Kättilö* (2011) ja Rosa Liksom. Armi-elokuvassa meillä oli näyttelijänä Antti Holma, hankin hänen kirjansa, sen nimi on *Järjestäjä* (2014). Se on aika omituinen, minä luen sitä parastaikaa, se on muka romaani.”

”60-lukulaisista minä luin Veijo Merta, paitsi en niitä historiakirjoja. Haavikko oli hyvä ystävä, meillä oli yhteisiä liiketoimia, jotka epäonnistuiivat. Me emme koskaan puhuneet kirjallisuudesta halaistua sanaa, ainoastaan pörssistä ja osakeista.”

Pistäydymme naapurihuoneessa, joka sekin oli vielä Donnerin syntymän aikoihin 1930-luvulla

täynnä kirjoja. Yhdessä nurkassa on työpiste, toinen samanlainen on kirjastossa. Kaksi työtä tekeillä yhtä aikaa? Miksipä ei – mutta ei nyt viitsi kaikkea udella. Donner ottaa asian puheeksi kysymättäkin.

”Kun saan tämän Ruotsi-kirjan valmiiksi, tuntuu, että haluaisin taas kirjoittaa vapaasti. Olen saanut tarpeekseni tästä sitoutumisesta faktoihin ja todellisuuksiin. Toisaalta myös todellisuuden ja yhteiskunnan näkeminen ja ihmisen tapaminen herättävät mielikuvia, joita voi käyttää fiktiossa. Minun olisi hyvin vaikea kirjoittaa mitään fiktiota, jos en liikkuisi yhteiskunnassa.”

”Mutta mitä minä teen sitten, kun Ruotsi-kirja valmistuu? En tiedä. Viime vuodet ovat olleet niin työntäyteisiä, että olen ollut aika väsynyt. Ja kuten *Pikku-Mammusta* (2015) käy ilmi, minulla on tässä puolentoista vuoden aikana ollut

tappelua tätä keuhkosityöpää vastaan ja olen vasta nyt saanut väliaikaisesti terveen paperit. Minulla on melkein piirimestaruus keuhkosityöpästä selviämässä. Siihen kuolee 85% ensimmäisen viiden vuoden aikana ja minähän olen hengissä, kuten huomaatte.”

Hengissä on. Eivätkä tekevältä työt loppu, eikä kärsivällisyys liioin. Donner tutki ja kirjoitti Elmer Diktoniuksen elämäkertaa 20 vuotta. ”Minä olen sitkeä ja pitkävihainen, muistan asioita kauan enkä jätä asioita kesken. Diktonius oli aina takaraivossa.”

Ruotsi-kirjan jälkeen suunnitelmassa on tohtori Samu Nyströmin kanssa dokumentaarinen päiväkirja Helsingistä vuosilta 1917–1918. Sen esikuva on Walter Kempowskin *Das Echolot – Barbarossa ’41 – Ein kollektives Tagbuch* (2001). Tarkoitus on saada kirja valmiiksi Suomen itsenäisyyden juhluvuodeksi 2017.

”Tämä aihepiiri on kiinnostanut minua kauan, minähän tein elokuvan, jonka nimi on *Raja 1918* (2007) ja palaan kyllä siihen aikauteen. Siis kirjeitä, muistiinpanoja, päiväkirjoja, aikalaisdokumenteja, mutta ei editoituja, vain autenttisia. Mannerheimista puheen ollen, minulla on edelleenkin takaraivossa Mannerheimin matka Odessasta Petrogradiin ja Helsinkiin 1917 syksyllä, jolloin tapahtui vallankaappaus Petrogradissa. Tämä aikakausi on itsenäisen Suomen syntyhistoriaa, joka ei ole pelkästään 6. joulukuuta, vaan paljon muuta.”

Donner on kirjoittanut paljon muista, jos kohta itsestäänkin. Mutta kuka kirjoittaisi Jörn Donnerista? Kertomukseksi ainutlaatuisesta elämästä ja urasta, toisaalta kappaleeksi suomalaisen intellektualismin vielä kirjoittamatonta historiaa? Kiinnostaako Donneria, millainen kuva hänestä aikanaan

”Kun saan tämän Ruotsi-kirjan valmiiksi, tuntuu, että haluaisin taas kirjoittaa vapaasti. Olen saanut tarpeekseni tästä sitoutumisesta faktoihin ja todellisuuksiin.”

jää, vai onko se yhdentekevää?

”Kyllä se voisi kiinnostaa. Mutta täytyy olla kielitaitoa: ruotsi, suomi, saksa, ranska ja jonkun verran italiaa. Ja sitten täytyy tietää yhtä paljon kuin minä politiikasta, historiasta, Euroopasta, elokuvasta, Ruotsista, naisista ja vähän muistakin alueista, joista minä olen kirjoittanut. En minä tiedä, ei semmoista löydy. Eikä semmoisia tule olemaan. Ruotsalaiset eivät kelpaa mihinkään, ne ei osaa suomea. Sitten on näitä suomenruotsalaisia, nekään ei osaa kunnolla suomea. Eivät pysty, koska minä olen universaalinen. Siinä sitä sitten istutaan.”

Kirjoittaja on professori sekä uskontotieteen ja kulttuuriantropologian dosentti, jota yhdistää Jörn Donneriin mm. elokuva, itse pyydettyjen kalojen valmistus ja Christopher Hitchensin elämäntyön arvostus.

Kansalliskirjasto on saanut useana eränä lahjaksi professori Otto Donnerin (1835–1909) ja hänen poikansa tohtori Karl Reinhold (Kai) Donnerin (1888–1935) tieteellisen kirjaston. Kokoelma on laaja ja arvokas kieli- ja kansatieteellinen kirjasto, ja siinä on kirjallisuutta lähes kaikkien kielten aloilta. Osa Donnerien kirjastosta on luovutettu Turun yliopiston kirjastolle.

Kiinankielinen kirjallisuus on omana kokoelmanaan. Otto Donnerin toimeksiannosta maist. Hugo Lund hankki Pekingissä 1900–1901 kokoelman edustavia klassikoita ja hakuteoksia. Ne on saatu Kai Donnerin lahjoituksena, yhteensä 71 nimekettä (= 2565 nid.) sekä 17 pientä ”hihakirjaa” (sen ajan taskukirjaa). Kirjat on painettu 1800–1900, enin osa 1880–1900, painopaikkoina Guangzhou (Kanton), Shanghai, Beijing, Wuchang.

Donnerin kokoelmassa on paljon muinaisten teosten uusintapainoksia kuten runokuvien sanakirja (180 vol.), buddhalainen sanakirja (55 vol.), dynastiset historiat (100 vol.), kokoelma varhaiskauden teoksia (120 vol.), kootut kommentaarit klassikkoihin (68 vol.), hallintoalan tietosanakirja (400 vol.).

Kai Donnerin perikunnan lahjoittamana saatiin myöhemmin kiinalaista kirjallisuutta 88 nimekettä ja 2500 nidettä.

Aineistosta on olemassa Eric Grinsteadin kokoama manuaaliluettelo.

Kiinalaisessa aineistossa ei ole erikoisleimoja.

Donner-kirjoja on runsaasti myös yleiskokoelmassa; niissä on erillinen leima.

“Kirjavahingot kasvavat jatkossa paljon suuremmiksi.”

Yli miljoona kirjaa tuhoutui, kun tulipalo riehui yhdessä Venäjän suurimmista yliopistokirjastoista helmikuussa. Tutkija ja kirjaston käyttäjä Alexey Sobisevich oli yksi sadoista vapaaehtoisista, jotka pelastivat kirjoja moskovalaisen Yhteiskuntatieteen tieteellisen instituutin (INION) pahoin vaurioituneesta kirjastorakennuksesta.

TEKSTI: **SUVI KINGSLEY**
SUOMENNOS: **PÄIVI KREMENENKO**
KUVAT: **ALEXEY SOBISEVICH**

Miten mittavat vahingot tulipalo aiheutti INIONissa?

Kirjaston suuri siipi paloi ja paljon kirjoja kastui. Vahinkoarviot vaihtelevat. Olen kuullut arvioita, että noin kaksi miljoonaa kirjaa on menetetty. Vapaaehtoisten johtajan Zoja Mel'tickajan mukaan tulipalon aiheuttama vahinko on hyvin suuri. Hän pitää 1,5 miljoonaa menetettyä kirjaa täysin objektiivisena arviona.

Mielestäni kirjavahingot kasvavat jatkossa paljon suuremmiksi, koska määrän kokoelman – kirjojen, joiden päälle kaadettiin vettä tulipaloa sammutettaessa – kirjoja on siirretty hyvin myöhään pakastehuoneisiin. Kirjat olivat INIONin puoleksi tuhoutuneissa tiloissa noin kolme kuukautta. Lämpötila vaihteli miinusasteista plussan puolelle. Tällaiset olot edistävät homeen muodostumista kirjoihin.

Mitä kokoelmia tuhoutui ja mitä säästy?

Kirjat, jotka olivat erityisissä luku-saleissa vapaasti saatavilla ja asiakkaiden hyllyillä, ovat tuhoutuneet lähes kokonaan. Vapaasti luettavissa oli arvokkaita teoksia, ainutkertaisia ulkomaisia tietosanakirjoja,

Alexey Sobisevich Saksalaisen historiainstituutin tiloissa INIONissa ennen tulipaloa.

ulkomaisia monografioita 1940- ja -50-luvuilta ja muuta sellaista. Kirjat, jotka oli tuotu Maaailmankirjallisuuden instituutista, ovat kärsineet pahoin. Niitä säilytettiin kolmannessa kerroksessa pahvilaatikoissa.

Vapaaehtoisten johtajan Zoja Mel'tickajan mukaan Goottilaisen kirjaston kirjat ja harvinaisten kirjojen kokoelma eivät ole kärsineet. Myös suurin osa ulkomaisten kirjojen kokoelmasta on kunnossa.

Onko kirjojen pelastamiseksi virallista ohjelmaa?

Kirjojen pelastamisongelma on liittynyt rahoitukseen. Tulipalon jälkeen on jouduttu etsimään varoja kirjojen siirtämiseen ja lastaajien työskentelyyn.

Vapaaehtoistyöntekijöiden johtajan Zoja Mel'tickajan mielestä mitään virallista kirjaston pelastussuunnitelmaa ei ole. Mel'tickaja on usein sanonut: ”Oma apu, paras apu. Me autamme itseämme, minä kykenemme.”

Alexey Sobisevich opiskeli historiatieteitä Petroskoin valtionyliopistossa ja valmistuttuaan vuonna 2006 hän ryhtyi yliopistossa työskentelemaan ohella etäopiskelemaan maisteriksi Venäläis-suomalaisessa rajayliopistossa (Russian-Finnish Cross-Border University). Maisteriohjelman loppuun hän teki Helsingin yliopistoon vuonna 2010. Samana vuonna hän aloitti jatko-opinnot S. I. Vaviloville nimetyssä luonnontieteiden ja tekniikan historian instituutissa, joka kuuluu Venäjän tiedeakatemiaan. Vuonna 2011 hän aloitti instituutissa tutkijana, ja vuonna 2013 valmistui hänen kandidaatinväitöskirjansa.

Kansalliskirjasto, erityisesti aineistot kartografian historiasta, tuli hänelle tutuksi hänen opiskellessaan Helsingin yliopiston kesäkoulussa vuonna 2008. Hän kävi Kansalliskirjastossa lahjoittamassa slaavilaiselle kirjastolle kollegojensa kirjoittaman kirjan *M.V. Lomonosov i akademiköskie äkspedicii XVIII veka* ('M. V. Lomonosov ja 1700-luvun tutkimusretket') vuonna 2013.

Miten sinä päädyit vapaaehtoiseksi?

Tammikuun lopulla olin menossa professori Ben Eckloffin luennolle INIONin tiloissa sijaitsevaan Saksalaiseen historiainstituuttiin (Deutsches Historisches Institut). Kiireideni vuoksi en kuitenkaan päässyt seminaariin. Pari päivää myöhemmin sain kuulla uutisista, että lounaismoskvalaisessa kirjastossa oli

1

2

3

4

1, 3, 4. Tulipalossa vaurioitunut kirjastorakennus sisältä.

2. Qui quærit, reperit!
Vapaaehtoistyöntekijöiden johtaja Zoja Mel'tickaja kädessään John Miltonin *Paradise Lost and Regained*.
Kuva: Pavel Tychina.

ollut tulipalo, jota oli sammutettu vuorokauden verran. Vasta myöhemmin, ystäväni viesteistä, minulle selvisi, että juuri INION oli palanut. He kirjoittivat, että ajaessaan Profsojuznajan metroaseman ohi he olivat tunteneet junanvaunussa palaneenkäryä. Silloin liityin Facebook-ryhmään, jossa koottiin vapaaehtoisia kirjaston avuksi.

Mitä vapaaehtoiset tekivät?

Meitä oli kaikkiaan 412 vapaaehtoista, jotka työskentelivät Zoja Mel'tickajan johdolla. Työ oli järjestetty kolmeen kuusituntiseen vuoroon, jotka alkoivat yhdeksältä aamulla ja kestivät iltayhteentoista. Työtä tehtiin kuivan kokoelman parissa, kirjoja vietiin pois rakennuksesta ja pakattiin laatikoihin, jotka lastaajien piti myöhemmin kuormata autoihin.

Kävin INIONissa auttamassa kolmannessa vuorossa varsinaisen työni jälkeen. Paikan päällä meille annettiin haalarit, työkasineet ja hengityssuojaimet. Rakennuksessa oli kova palaneenkäry ja oli vaikeata hengittää. Lämmitys ei toiminut. Ehjänä säilyneeseen siipeen oli vedetty sähköt varajärjestelmän avulla. Siellä oli valoisaa ja tarvittaessa saattoi keittää teevettä.

Kaikki kirjat – ns. kuiva kokoelma – kuljetettiin tiloihin, jotka on annettu INIONille Ljubertsyn kaupungista Moskovan lähistöltä. Kun kirjat oli kuljetettu Ljubertsyyn, vapaaehtoiset kävivät siellä viikonloppuisin auttamassa kirjojen purkamisessa ja hyllyihin asettelussa.

Harvinaisia julkaisuja oli juuri rakennuksen pahiten kärsineissä tiloissa ja sinne vapaaehtoisia ei päästetty. Osa Maailmankirjallisuuden instituutin kirjoista oli veden vallassa ja seinän- ja katonkappaleiden peitossa.

Niinpä vapaaehtoiset etsivät tullelta säästyneitä kirjoja rakennus-

roskan seasta. Minä en päässyt tähän työhön mukaan, mutta he tulivat iltaisin rakennusmiesten lähdettyä ja etsivät kirjoja pimeässä taskulamppujen valossa. Vanhin löydetystä teoksista on 1700-luvun lopulta, mutta useimmat rakennusmateriaalin palojen seasta löytyneet kirjat ovat 1800-luvulta.

Miten vahingot ovat vaikuttaneet tutkijoiden työhön?

Yhteiskuntatieteilijöille tulipalosta on koitunut merkittäviä menetyksiä. Minun ja kollegojeni työhön se ei ole vaikuttanut, koska tutkimme tieteen ja tekniikan historiaa ja tärkeimmät kirjamme ovat Venäjän kansalliskirjaston kokoelmassa.

Ainoa INIONin tulipalosta itseleni aiheutunut haitta on ollut Saksalaisen historiainstituutin muutto. Kävin siellä kiinnostavissa seminaareissa, mutta nyt se on muuttanut kahteen melko pieneen toimistoon ja pitää niitä hyvin epäsäännöllisesti.

Millainen tilanne INIONissa on nyt?

Rauhallinen. Märkä kokoelma on sijoitettu pakastehuoneisiin, joissa ne jäädytetään. Sitten ne kuivataan haihduttamalla kosteus kryo-kammiossa.

Vapaaehtoisten toiminta on keskeytetty. Paljon työtä on tehty ja jäljellä on vain kirjojen etsiminen rakennusroskan joukosta. Käännekohta oli se, että lastaajat varastivat kirjoja. Siksi vapaaehtoisten työskentely lopetettiin.

Kirjoja todellakin varastettiin?

Kyllä, tiedossa on yksi kirjavarkaus. Median mukaan ensin epäiltiin vapaaehtoisia, mutta pian selvisi, että kirjoja olivat ottaneet lastaajat. Kuormaustyön aikana he olivat onnistuneet viemään rakennuksesta yhden pahvilaatikon ja yrittivät

”Vapaaehtoiset etsivät tullelta säästyneitä kirjoja rakennusroskan seasta.”

myydä kirjoja Vanhalla Arbatilla. Tiedotusvälineissä syntyi sekaannus, kun palkallista työtä tehneet lastaajat sotkettiin vapaaehtoisiin. Mahdollisesti joitakin INIONista kirjatorille joutuneita kirjoja oli löydetty kaatopaikalta rakennusroskan joukosta. Alkuun rakennusroskaa kuljetettiin pois vapaaehtoisten tarkastamatta sitä.

Nyt kirjastonjohtaja Juri Pivovarov on eronnut tehtävästään?

Kyllä. Monet INIONin työntekijät olivat pahoillaan hänen lähdöstään ja näkivät vaivaa, jotta hän olisi jäänyt instituutin tieteelliseksi johtajaksi.

Onko kirjaston tulevaisuudesta mitään tietoa?

Siitä keskustellaan nyt vilkkaasti. Tietooni ei ole tullut, mitä sen kohtalosta on päätetty. Median mukaan hallitus on kallistumassa kirjastorakennuksen kunnostamisen kannalle. Zoja Mel'tickaja on sanonut, ettei tiedä kirjaston avaamissuunnitelmista. Hän pelkää, että kirjasto halutaan lakkauttaa. Tämänhetkinen tavoite on yrittää säilyttää mahdollisimman paljon kirjoja.

TIEDON JA TIETEEN SAATAVUUDEN TULEVAISUUS

Teemassa pohditaan tieteen ja tiedon avoimuuden ja saatavuuden kysymyksiä julkaisemisen ja tutkimuksen näkökulmista. Mihin tiede- ja tietojulkaiseminen on menossa, ja kustantaminen yleensä? Miten avointa julkaisemista edistetään sekä valtiotasolla että Kansalliskirjaston toimesta, ja millaiset näkymät sillä on kaksikymmentä vuotta ensimmäisten Open Access -julkaisujen jälkeen? Entä miten digitaaliset aineistot ovat mullistaneet humanistisen tutkimuksen alan? Ja mikä on tieteellisten kirjastojen aktiivinen rooli digitaalisessa ympäristössä?

20 Mikä kustantamista oikein vaivaa?

27 Kustannusmaailman hyvät ja huonot uutiset

28 Avoimella tieteellä ja tutkimuksella
laatua ja vaikuttavuutta

32 Avoin tiede avaa myös Kansalliskirjastoa

34 Tieteellisen julkaisemisen avoimuus 2015:
olemmeko murrosvaiheessa?

37 "Kaikkea se digikuva ei kerro"

41 Tutkimuksen haasteet digitaalisessa ajassa

43 Tieteelliset kirjastot muuttuvassa digiympäristössä

Onko Elsevierin kaltaisilla tiedekustantajilla liikaa valtaa? Pitäisikö valtion puuttua kotimaiseen kirjal alan myllerrykseen? Onko printtikirjan loppu myös lukemisen loppu? Kansalliskirjaston johtaja Kai Ekholm kutsui neljä kotimaisen tiede- ja tietokirjajulkaisemisen asiantuntijaa korkean luokan round table -tilaisuuteen keskustelemaan, mitä alalla on tapahtumassa, mihin ollaan menossa ja mitä pitäisi tehdä tiedon ja tieteen paremman saatavuuden ja avoimuuden edistämiseksi.

TOIMITTANUT: SUVI KINGSLEY
KUVAT: VEIKKO SOMERPURU

Kai Ekholm (KE) Tervetuloa tieto- ja tiedekustantamisen tulevaisuuden round table -keskusteluun Kansalliskirjastoon. Me kaikki tässä pöydän äärellä istuvat elämme tiedosta ja tieteestä ja olemme osa tätä tuotantoketjua. Jokainen meistä yrittää tahoillaan analysoida mihin tämä epäjatkuva maailma on menossa.

Keskustelun voi jakaa kahteen teemaan: tiedejulkaisemiseen ja tietokirjajulkaisemiseen. Tiedemaailmahan on osittain inertian vallassa, suuret lehtikustantajat menestyvät entistä paremmin ja Open Access on pysähtynyt ja taantunut. Se ei ole saanut sitä markkinaosuutta mitä kuvittelimme.

Tiedejulkaisemisessa pyörii valtavat rahat, kansainvälisesti kuusi miljardia euroa. Kauanko yliopistoilla Suomessa on varaa tiedelettiin? Meidän olemme tietynlainen osuuskunta. Isot kirjastot pärjäävät aina, mutta pienillä ei mene kovin hyvin. On kyse myös ns. kovien tieteiden ja humanistien vastakkainasettelusta. Ja kuitenkin tiede-

MIKÄ KUST OIKEIN

julkaiseminen on osa meidän kilpailukykyämme, jota ilman emme tule pärjäämään.

Jarmo Saarti (JS) Rahoituksen kannalta, jos meidän kirjastomme etenee nollabudjetilla, niin vuonna 2020 se ajettaisiin konkurssiin. Hinnat nousevat noin viidestä kuuteen yksikköä riippuen vähän sopimuksesta.

Jos puhutaan Open Accessista, Suomen tieteen rahoitusmalli painottaa edelleen vahvasti huippulehdissä julkaisemista. Tämä on ristiriitainen signaali tuolta ministeriöstä – mitähän siellä oikeasti halutaan.

Tässä pöydällä on tiedejulkaisuja 1600-luvulta ja ne ovat yhä hyvin luettavissa. Osa 90-luvun tieteellisistä verkkolehdistä on jo kadonnut. Open

Round table -keskustelussa vasemmalta myötäpäivään: Ari Turunen, Kai Ekholm, Jarmo Saarti, Anna Mauranen ja Jaana Airaksinen.

Accessin suurin kysymysmerkki on myös pitkäaikaisäilytys. Me Kain kanssa tiedämme hyvin, että vaikka sieltä se muutama miljardi säästysisikin, niin piilokustannuksia voi hyvinkin olla.

KE Anna, sinä olet tässä aika vastuullisella tontilla, miltä tämä kuulostaa?

Anna Mauranen (AM) On selvää, että yliopistot eivät tule tällä kustannuskehityksellä pysymään maksullisten lehtien kanssa samassa tahdissa. Digi-toituja julkaisuja ei myöskään enää haluta lukea paperilta. Ne ovat saatavilla koko maailmalle ja nykyään oletetaan, että tutkimuksessa kaikki on kaikkien käytettävissä.

Oxford University Pressin julkaiseman prestiisijulkaisun päätoimittajana näen ihan hyvin milaista valtaa kustantamot käyttävät. En pidä järkevänä sitä, että laadun kriteerinä katsomme, millä kustantamolla joku lehti on tehty.

Yliopistot maksavat tutkimuksen, tutkijoiden palkan ja siitä, että ne jutut kirjoitetaan. Sen jälkeen me ostamme kalliilla hinnalla saman artikkelin. Tämä on aivan päätöntä. Kustantamoissa tehtävä copyediting on toteutettavissa muullakin tavalla.

Tämä on sota kustantajia vastaan ja hehän pistävät hanttiin, heille tämä on elämän ja kuoleman kysymys. Meille se ei ole sitä ihan vielä.

JS Kun tiede menee globaaliksi niin nämä ”prestiisijulkaisut” ovat kuitenkin Eurooppa-Amerikkakeskeisiä. Ja joillakin mailla ei ole oikeasti varaa ostaa näitä lehtiä. Se vääristää tieteen jakelua ympäri maailmaa.

Ari Turunen (AT) Vetämässäni Need for Speed -ohjelmassa pitäisi olla nopea ja reagoiva, mutta referoiduista julkaisuistamme voin julkaisua vain abstraktit nettisivuillamme, koska ne ovat tekijänoikeus-suojattuja. Ketä se palvelee?

Haasteena on juuri tämä Suomen rahoitusmalli, joka kannustaa tutkijoita julkaisemaan kansainvälisissä sarjoissa. Minua ihmetyttää, miksei tutkijoita voisi kannustaa siihen, että he saisivat Jufo-pisteitä Open Accessista? Onko tämä ylitsepää-

ANTAMISTA VAIVAA?

OSALLISTUJAT:

Jaana Airaksinen (JA), Into-kustannuksen johtaja, kustantaja, tietokirjailija ja romaanikirjailija.

Kai Ekholm (KE), Kansalliskirjaston johtaja ja tietokirjailija.

Anna Mauranen (AM), Helsingin yliopiston vararehtori, englannin kielen professori ja soveltuvan kielitieteen kansainvälisen huippujulkaisun päätoimittaja.

Jarmo Saarti (JS), Itä-Suomen yliopiston kirjaston johtaja ja tietokirjailija.

Ari Turunen (AT), Digilen Need for Speed -ohjelman Dissemination Manager ja tietokirjailija.

semätön kynnyks, ettemme voi vaikuttaa siihen miten tutkijoita arvioidaan Suomessa?

JS Tieteen kannalta hankalinta on, että meillä on tiettyjä rakenteita, jotka kertovat tieteen laadusta. Jos ne murtuvat, eikä tilalle tule jotain parempaa, niin joutuisimme käymään artikkeli-artikkelilta läpi pystyäksemme jakamaan rahaa. Oliko lotto-systeemi järkevin? Tutkija tietynlaisella statuksella hakisi ja katsottaisiin mitä sitten seuraa. Voi olla, että julkaiseminen Suomessa pysyisi suunnilleen samana.

ROHKEUTTA OPEN ACCESSIIN

KE Jotain pitäisi tehdä, mutta kukaan ei pysty tätä julkaisumaailman venettä keikuttamaan, koska siitä riippuu niin paljon. Tämä heijastuu koko kirjastoverkkoon ja yliopistoverkkoon. Kun yliopistot itsenäistettiin, myös tiettyjen keskitettyjen palvelujen rahoitus hävisi. Tällä menolla kirjastoalalla ei ole pian keskitettyä kirjastojärjestelmää, kun ei ole sen rahoitustakaan. Nyt olemme ihmeissämme, mitä pitäisi verkostona pystyä tekemään. Verkoston kyky puolustautua on nyt varsin alhainen.

AT Minusta Suomessa puuttuu nyt rohkeus. Täällä ei lähdetä tekemään. Meillä vain todetaan, että kun nyt on tällainen rahoitusmalli ja kansainväliset sarjat ovat niin isoja ja niillä on niin paljon vaikutusvaltaa.

Kyllähän Suomi ajaa itsensä suohon, jos ei uskalleta edes tehdä yhtäkään rohkeata kokeilua. Ja Open Access olisi se rohkea kokeilu. Pitkäaikaisäilytyksen kysymyksestä sen verran, että CSC:llä on Kajaanissa iso datakeskus, jossa pohditaan myös tätä ongelmaa. Yliopistokirjastojen serverit ovat CSC:n konesalissa. Hallinnollisesti tämän to-

Meillä ei ole ministeriötasolla kokonaiskuvaa mitä kustannusmaailmassa tapahtuu. - Kai Ekholm

lossa entistä monimuotoisempaa. En usko siihen kuvitelmaan, että tätä voisi enää hallita.

TIETOKIRJALLISUUDEN MURROS

KE Jaana, kustantajana, voitko valottaa missioitasi ja ratkaisujasi?

JA Tietokirjallisuuden kustantaminen on raju muutoksessa ja hengittää myös yhä enemmän tiedekirjallisuuden puolelle. Meillä on yhä enemmän akateemisia ihmisiä, joita selvästi kiinnostaa saada tekstinsä näkyviin ja herättää julkista keskustelua.

Toinen murroskohta on tietysti e-kirjan kohta-

Minusta Suomessa puuttuu nyt rohkeus. Täällä ei lähdetä tekemään.

– Ari Turunen

teuttaminen voisi olla aika ketterääkin, jos vain olisi halua.

JS Rahalla johtamisen tulo yliopistolaitokseen hävitti sen kriittisen puheen siitä mikä se yliopisto on. Mutta me olemme huomanneet, että kyllähän tutkijoiden välille on syntynyt ikään kuin piilokirjastoverkosto ja siellä tapahtuu aika paljon tiedostojen jakelua ja muuta. Kai tuossa viittasikin inertiaan ja näen, että tästä on puolestaan tu-

lo. Yksi syy sen hitaaseen etenemiseen on kustantajat, jotka miettivät tulonhankinnan ratkaisemista digipuolella.

Toisaalta omakustantaminen ja muu tekijälähtöisyys lisääntyy, se kustantajankin täytyy ottaa huomioon. Kustantajien portinvartija-asema on pienentynyt ja se on monessa mielessä hyväkin tilanne.

Markkinoilla on myös uusjakoa. Hallitsevat kus-

Tieteen avoimuus ja laadun kriteerit muualle kuin kustantamoihin. – Anna Mauranen

tantamot ovat tavallaan jättäneet tietokirjakustantamisen meille keskisuurille ja pienemmille.

KE Koska painokset ovat menneet niin pieniksi.

JA Kyllä, ja monet kirjoittajat ovat siirtyneet ns. asiaproosaan, harrastekirjoihin, elämäntaitooppaisiin, elämäkertoihin.

Samaan aikaan huomaamme, että talouskirjojen kysyntä on kasvanut viimeisen viiden vuoden aikana. Tämä nykyinen maailmanhistoriallinen tilanne ja murros, jossa elämme tuottaa tiedonhalu perinteiseen kirjaan.

KE Humanisteilla on rakkaus kirjaan, mutta monilla ei ole tuotantotavasta mitään käsitystä. Jos kaikki Suomen kustantamot laitettaisiin yhteen, niin se olisi pieni-keskisuuri tehdas – ja nyt suurelta osin ulkomaisessa omistuksessa.

Kotoperäisen tiedon julkaiseminen on aika keskeinen asia. Muutoksia on jatkuvasti, Matti Klingen päiväkirjat ja muistelmat siirtyivät Ota-valta Siltalaan. Tämä on luonnollista liikuntaa, mutta olisin hieman kriittinen, koska tuottamalla pikakirjoja kirja-ala vanhentaa näitä teoksia nopeasti. Innolla on hyviä tuotteita, mutta niiden elinikä on varmaan aika lyhyt?

JA Meillä ehkä laahaa se vanha maine perässä. Se pamflettikirjallisuus, jota me yhä teemme, on vain yksi pieni osa meidän kirjallisuuttamme. Kyllä kestävä kirjallisuutta tuotetaan myös.

Mutta viralliset tilastot tietokirjojen kustantamisesta ja myynnistä voidaan kyseenalaistaa, koska iso osa tietokirjallisuutta tehdään erilaisten järjestöjen, säätiöiden ja muiden toimesta, ja se ei näy tilastoissa.

TWIIITEILLÄ TUTKIMUSTA ESILLE

AM Ajattelin tässä tuota tieto- ja tiedekirjallisuuden rajojen hämärtymistä avoimessa kustantamisessa. Ylipäänsäkin tiedeuutiset ovat nykyään suosittuja ja myös tiedeanalyysi on nousussa.

KE Välihuomautuksena sanoisin, että tiedejournalistit tekevät nykyään juttuja siitä, mitä tilataan, vaikka korvakynttilöistä. Harvalla lehdellä on päätoimista tiedejournalistia.

AM Mutta on siis syntynyt ns. hybridimuoto tietokirjallisuuden ja tiedekirjallisuuden väliin. Tiedeblogeilla ja twiiteillä tutkijat mainostavat omia juttujaan, popularisoivat tai laittavat tutkimustaan avoimesti esille. Ne toimivat villisti, mutta tällaiselle viidakkorumpumaiselle viestinnälle kustantajat eivät pysty yhtään mitään. Se on avointa kaikille ja siinä levitetään uusinta tietoa todella nopeasti.

Meillä on myös näitä vakavampia kanavia kuten Researchgate ja Academiaedu, joita monet tutkijat käyttävät. *University World News*:issa juuri kysyttiin, kannattaisiko meidän siirtyä käyttämään Academiaedua laadun kriteerinä.

AT Tässähän oli selkeästi konkreettinen ehdotus, joka olisi hyvä viedä eteenpäin.

E-KIRJOISTA ALV POIS!

JS Olen itse ollut todella pettynyt suomalaisiin kustantajiin e-kirjojen kohdalla. Tässä on nyt kasvatettu sukupolvi, joka lukee vain englanniksi e-kirjoja.

Suomessa väkiluku ei kasva eikä aika lisääny, mutta kirjoja plus muuta mediaa tulee entistä enemmän. Tällä matematiikalla yksittäisten kappaleitten lukemisen lisääminen ei vain päde. Kun siihen liitetään ansaintalogiikka, niin tällainen maailma on kriittinen suomen kielen ja kulttuurimme kannalta. Ja Wikipedia on muuttanut tiedonkäyttöä valtavasti.

KE Olemme edenneet presentistiseen maailmaan, jossa laatu ei niinkään ole tärkeää, vaan se, että saa hypypysiinsä heti sen mitä etsii.

JS Ehkä tämä on tutkijoiden ainoa mahdolli-

suus selvitä informaatiotulvasta. Kaikki valittavat, että kun olisi aikaa lukea. Mutta kun ei ole, niin sitten vain pitää mennä otsikkotasolla ja uutistatasolla. Tämmöisen maailman me rakensimme.

AT Ei tämä niin pahalta näytä, jos ajatellaan kansainvälisesti. Suomen kustannusyhdistyksen tilastojen mukaan kirjojen myynti on ilahduttavasti lisääntynyt esimerkiksi Yhdysvalloissa, sen mukana e-kirjat.

Mutta minun on hyvin vaikea ostaa e-kirjaa, jos se maksaa enemmän kuin painettu kirja. Haluan sen siinä tapauksessa hyllyyn. Norjahan poisti e-kirjojen arvolisäveron, Ranskassa se on 5,5%, ja Suomessa se on 24%.

Alv:n poistaminen on tärkeää. Ja valtiolla pitäisi olla ymmärtämystä, että täällä annettaisiin mahdollisuus omaan kotimaiseen sisältötuotantoon.

Nyt meillä on googlet ja amazonit ja applet. Maailma on muuttumassa angloamerikkalaiseksi ja angloamerikkalainen maailma sisältää ainoastaan 2% käännöskirjallisuutta. Meillä olisi kuitenkin mahdollisuus hankkia käännöskirjallisuutta Saksasta, Brasiliasta, Kiinasta tai koko muusta maailmasta ja tehdä ne e-kirjoiksi, alv nollana ja tätä kautta kannustaa suomalaista kustantamista!

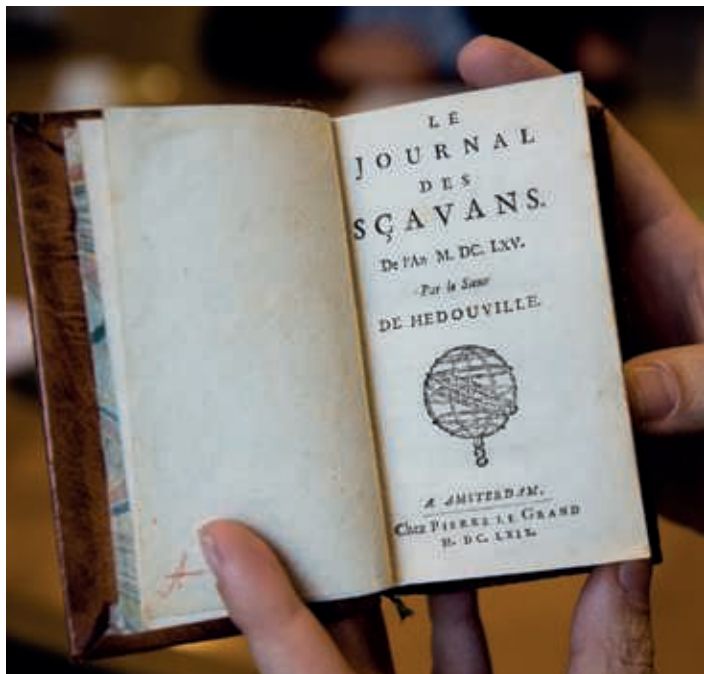
AM Tämä koskee kaunokirjallisuutta, ei välttämättä tiedekirjallisuutta. Kiina on nyt jo suurempi englanninkielinen tiedejulkaisujen julkaisija kuin Britannia, ja sen odotetaan pian ohittavan Yhdysvallat. Ja ne ovat todella hyviä julkaisuja.

KOKONAISSELVITYS VÄLTTÄMÄTÖN

KE Entinen kollegani Tomas Lidman teki Ruotsissa *Läsandets kultur* -kokonaisselvityksen (2012). Meillä ei ole tässä maassa ministeriötasolla minkäänlaista kokonaiskuvaa, mitä tapahtuu. Valtio subventoi huomattavasti sekä kauno-, tieto- ja tiedekirjallisuutta eikä se puutu mihinkään. Se antaa markkinoiden hoitaa. Onko tämä teistä oikein?

JS Minä en komiteoihin usko, mutta jonkinlaista tutkimusta ja selvitystä tarvittaisiin. Olen myös sen verran vanha humanisti, että mietin oikeasti mihin tämä kulttuuri ja suomen kieli on menossa. Haluammeko, että ne säilyvät? Jo yliopistossa alkaa näkyä, että kahdensadan sivun kirjan lukeminen on haaste eikä kokonaisuuksia osata hallita.

JA Mielestäni kaksi ihan välitöntä selvitystä

Ensimmäiset tieteelliset aikakauslehdet perustettiin 350 vuotta sitten. *Le journal des sçavans par le sieur de Hedouville* (1665) ja *Philosophical transactions and collections* (John Lowthorp, 1703) löytyvät molemmat Kansalliskirjaston kokoelmista.

pitäisi tehdä. Ensiksi, e-kirjojen levittämisen mahdollisuuksista, mitkä ovat kirjastojen järjestelmät. Tekninen valmius on; yhdessä vaiheessa teimme kaikki kirjamme e-kirjoiksi ja nyt niitä ei mene lainkaan kirjastoihin. Alv on yksi osatekijä, mutta jakelukanavassa on myös monta tukkoa. Järjestelmät ovat kalliita ja myynnit niin pieniä, että toistaiseksi se ei vain kannata.

Toiseksi, kaikenlaisia valmiuksia ja rahoitustakin on, mutta meidän pitäisi ymmärtää lasten ja nuorten lukutottumuksia ja oppimista paremmin.

Lasten tietokirjoihin pitäisi myös satsata. Suomessa on hyvin vaatimaton paletti lasten tietokirjoja, esimerkiksi Espanjassa ja Ranskassa on ihan toinen maailma. Ja niitähän myytäisiin meillä.

AM Olen samaa mieltä siitä, että meidän pitäisi katsoa lukemisen ja oppimisen tapoja. Miten paljon nuoriso lukee? On ihan tavallista, että vanhat professorit sanovat, että nykynuoriso ei tee mitään kunnollista ja väitöskirjojen taso laskee.

Kuitenkaan meillä ei ole koskaan ollut yhtä hyvää tutkijakoulutusta.

Mutta kiinnostaisi tietää miten opitaan ja miten oppimateriaalit muuttuvat. Oppineisuus, tie-de ja tutkimus eivät ole riippuvaisia pelkästään painetusta kirjasta. Miksi tämä olisi historian loppu? Täytyy suhtautua ennakkoluulottomasti siihen miten ja minkä avulla opitaan parhaiten.

Kaikki, mitä voi tehdä lasten tietokirjallisuuden kääntämisen edistämiseksi, on toivottavaa. – Jaana Airaksinen

Mielestäni, tuetaanko suomen kieltä ja kulttuuriamme, on ideologinen valinta. Olisi hyvä tietää faktat, kuinka paljon luetaan suomeksi ja mitä. Mutta näkisin niin ettei tämä peli ole menetetty.

JS Kannattaisi myös miettiä palveluita yhdellä logiikalla. Haluammeko, että kaikissa tämän maan yliopistoissa, korkeakouluissa ja kunnissa voi käyttää sivistyspalveluja? Kirjastoverkoston toiminta esimerkiksi e-kirjojen kohdalla alkaa rapautua. Yleisten kirjastojen puolella Helsingissä on hyvät valikoimat e-kirjoja, mutta pienemmissä kunnissa asia on toinen. Tutkimus- ja tiedepuolella keskisuuret ja isot pärjäävät hyvin, mutta kun mennään pienempiin, niin maksumuurit alkavat olla Suomen sisällä.

KE Kun puhuin Suomesta osuuskuntana, tar-

koitin sitä, että minä saan koko ajan kamppailla esimerkiksi, että meillä olisi ne viisi tai kuusi yliopistoa jotka tilaavat Integrum-tietokantaa, muuten se häipyä koko maasta. Tämä on monesti kynnet-kiinni-taistelua.

AT Meillä on paljon osaamista ohjelmistosuunnittelussa, joten mielestäni yksi ratkaisu voisi olla yhdistää sisällöntuotanto, hyvät kääntäjät ja digitaalinen osaaminen. Plus se, että meillä on hyvät säilöntäpaikat, nämä vanhat paperitehtaat ja niiden datakeskukset.

Valtahan on aina ollut siellä, missä on ollut tiedon säilöntäpaikkoja eli merkittäviä kirjastoja. Aleksandrian kirjasto oli säilöntäpaikka, jossa käännettiin kirjoja kreikaksi kaikkialta maailmasta. Jos puhutaan nimenomaan tietokirjallisuudesta ja siitä, että saadaan uusia näkökulmia muualta kuin angloamerikkalaisesta maailmasta, niin silloin kotimainen käännöstoiminta on tärkeää.

JA Käännöskirjojen saaminen, sekä tietokirjapuolella että tiedekustantamisen puolella, edellyttää näin pienellä kielialueella vahvaa julkista tukea. Paksuja tietokirjoja ei muuten voi kääntää, ellei niitä ole kirjoittanut joku Naomi Klein.

AM Kysyisin silti, että kuinka suuri osa väestöstä on lukenut raskaita, syvällisiä ja teoreettisia kirjoja. Sanoisin, että häviävän pieni osa. Ei se ole mikään suuri katastrofi.

JS Se iso kysymys alkaa olla lisääntyvä tiedonmäärä. Muistakaa, että vasta puolet maapallon ih-

misistä on mukana tässä massadatatuotannossa. Kun loputkin tulevat mukaan seuraavan 10–20 vuoden aikana, se datamäärä tulee olemaan hurja. Pystyykö sitä sitten enää ollenkaan käyttämään, havainnoimaan ja ymmärtämään?

KE Ihmisellä on sisäänrakennettu tarve yhdistellä asioita. Puskuritarra-tyyppiset twiitit eivät meitä kovin pitkälle auta tässä elämässä. On varmasti yksi kulttuurin elinehto, että pystymme yhdistelemään ristiriitaisiakin asioita.

JA Oppiminen ja ymmärtäminen on vaivalloista ja hidasta. Osana selvitystä nuorten lukutottumuksista, meidän tulisi myös ymmärtää mitä hitaalle ymmärtämiselle tapahtuu informaatiotulvan maailmassa ja miten saataisiin ruokittua keskittynyttä työskentelyä.

JULKAISUMAAILMAN VENETTÄ VAKAUTTAMAAN

KE Mehän puhumme nyt oman sukupolvemme ongelmista. Mitä me jätämme seuraavalle? Voitteko esimerkiksi lukea suomalaista sanomalehdistöä vapaasti verkossa? Ette, koska sitä ei ole sinne digitoitu. Kaikki tämä kaventaa ihmisen muistia. Mutta nyt suosituksia, olkaa hyvä.

AM Minusta tärkeintä olisi saada tiedekirjoittaminen kaikkien saataville. Toivotan tervetulleiksi uudet hybridit, uudet mediat ja uudet me-

hyötyä Open Accessista. Ettei se ole uralle mikään dismeriitti, jos löytää uuden julkaisukanavan.

Toiseksi, digivero pois. Siihen pitäisi saada kunnan painostusryhmä.

Kolmanneksi, eivät markkinat ratkaise varsinkaan pienessä maassa. Vain esimerkinä: piilaaksokin lähti aikoinaan pystyyn, koska valtio tuki, koska NASA osti transistoreja. Isotkin valtiot tukevat strategisesti tärkeitä toimintoja tukemalla markkinoita.

JS Minusta peli on menetetty, jos haikaillaan vanhan kirjamaailman perään. Ei kirjaa tai tieteel-

Peli on menetetty, jos haikaillaan vanhan kirjamaailman perään.

– Jarmo Saarti

netelmät, joilla yleinen tieto, kaikille saatavilla oleva tieto ja tieteellinen tieto tulevat julkisiksi.

Ja sitten tieteen avoimuus ja laadun kriteerit muualle kuin kustantamoihin.

KE Miten ratkaisisit tieteen rahoitusasiat?

AM Julkista rahoitusta tarvitaan, etenkin tietokirjallisuuden kääntämiseen. Uskon myös, että tiedeasiantuntijoiden ja suuren yleisön vuorovaihtus on parasta mitä voi olla.

Jufomäärityt pitäisi tehdä sellaisiksi, että ne heijastavat sitä mitä tiedeyhteisö todella tarvitsee. Eli todellista laatua, ei kustantamoiden valtaa. Tiedekustantamoiden valta on suuri ongelma kirjastoille, yliopistoille ja vapaalle tietelle ja tieteen saatavuudelle. Miksi me maksamme joillekin kaupallisille yrittäjille moneen kertaan siitä, että he ovat meidän työmme laadunvartioita? Koska eivät he oikeasti ole, vaan akateemiset ihmiset jotka tekevät sen työn. Minä vahdin laatua, ei Oxford University Press.

JA Minun mielestäni kirja voi erinomaisen hyvin. Mutta e-kirjojen leviämisen tulpat pitäisi poistaa ja julkista rahoitusta pitäisi saada näin alkuun, jotta ne saadaan leviämään.

Sitten pitäisi miettiä miten ruokitaan ihmisten omaa tiedontuotantoa: miten itse voi tuottaa artikkeleita, osallistua julkiseen keskusteluun tai kirjoittaa tietokirjoja.

Ja kaikki, mitä voi tehdä lasten tietokirjallisuuden kääntämisen edistämiseksi, on myös toivottavaa. Maailmalla on hyvää lasten tietokirjallisuutta, jota voitaisiin kääntää.

AT Minä sanoisin, että tarvitsemme nyt oikeaa dialogia OKM:n kanssa siitä miten tutkijat voisivat

listä julkaisua hovin vuoksi kehitetty. Jos ne korvataan jollakin toisella, niin pitää katsoa tarkasti, häviääkö siinä samalla jotain vai korvautuvatko ne aidosti.

Mutta ei meidän tarvitse tulevasta sukupolvesta hirveän huolissamme olla. Mielestäni kuitenkin kannattaisi laittaa enemmän panoksia sinne missä lukemista oikeasti tarvitaan. Jos lukiossa alkaa olla se signaali, että kyllä ne hyvät lukevat, mutta muiden ei tarvitse lukea yhtään kirjaa, niin silloin kasvatuksen idea on hävinnyt.

Toisaalta, on teknologian ansiota, että kirjallisuutta luetaan enemmän nyt kuin koskaan ennen ihmiskunnan historiassa. Kyllä tekstit tulevat säilymään.

MIKÄ ON JUFO?

Jufo on julkaisufoorumiluokitus. Se ylläpitää ja kehittää tieteellisten julkaisukanavien tasoluokitusta, arvioiden julkaisu tuotantoa sekä määrällisesti että laadullisesti. Luokitusta käytetään tieteellisten julkaisujen laadun indikaattorina OKM:n asettamassa yliopistojen rahoitusmallissa vuodesta 2015 alkaen. (Tieteellisten seurain valtuuskunta)

KUSTANNUS- MAAILMAN HYVÄT JA HUONOT UUTISET

Suomen kustannus-
yhdistyksen johtajan
Sakari Laihon mukaan
kustannusmaailma on jo
vuosia ollut valmis suureen
murrokseen.

TEKSTI: SUVI KINGSLEY
KUVA: KIRSI AHO

”Ensin hyvät uutiset: elämme nyt kirjan kulta-ai-
kaa. Meillä on valtavat määrät titteleitä ja me suo-
malaiset julkaisemme eniten nimikkeitä maail-
massa per asukas Islannin jälkeen. Suomalaiset
miehet lukevat toiseksi eniten maailmassa Viron
jälkeen. 77% suomalaisista ostaa ainakin yhden
kirjan vuodessa”, Sakari Laiho sanoo.

Laihon mukaan huonot uutiset liittyvät kirja-
myyntiin, sillä viimeisten viiden vuoden aikana
kirjamyynti on trendinomaisesti laskenut. Mutta
kirja-alalla on aina ollut heiluntaa eikä hän pelkää
perinteisen painetun kirjan puolesta. ”En usko,
että kirja olisi käyttöliittymänä häviämässä. Toki
se tulee saamaan eri muotoja ja paperinen kirja on
vain yksi niistä.”

Verrattuna muihin maihin, etenkin Isoon-Bri-
tanniaan ja Yhdysvaltoihin, e-kirjat eivät ole saaneet
vastaavaa jalansijaa suomalaisten lukijoiden kes-
kuudessa. ”Veturina angloamerikkalaisessa maail-
massa on toiminut Yhdysvallat ja siellä kirjakauppa-
ja kirjastoverkot ovat aivan erilaiset kuin meillä.
Amazonin Kindle teki pioneerin työn ja sitä markki-
noitiin rajusti myös Britteihin”, Laiho sanoo.

Miten hän sitten näkee säh-
köisen kustantamisen tulevai-
suuden meillä? ”Sähköinen
kustantaminen on hankalassa
vaiheessa, koska e-kirjojen alv
on Suomessa paljon isompi
kuin painetun. Nythän Elisa on
ainoa, joka mainostaa e-kirjoja.
Jos painetun ja e-kirjan sisältö
on asiakkaalle sama, niin kum-
paa kannattaa mainostaa? Pai-
nettua kirjaa, jonka alv on 10%,
vai e-kirjaa, jolla se on 24%?”

Nyt EU:ssa ollaan kuitenkin työstämässä alv:in uu-
distusta. ”Koko kustannusmaailma on valmistau-
tunut murrokseen jo pitkään”, Laiho sanoo.

Laiho huomauttaa, että se kuinka pitkällä säh-
köisessä julkaisemisessa ollaan, riippuu kirjalli-
suudenlajista. Esimerkiksi STM (scientific, techni-
cal and medical) -julkaisemisessa ollaan vuosia
muita edellä: ”Sairaaloiden kellarit eivät enää täy-
ty paperista.”

Laihon mukaan kustantajille tuli yllätyksenä
se, että nimenomaan fiktio ja romaanitaide ovat
luontevasti omaksuneet e-kirjan, eivätkä tietokir-
jat kuten oletettiin. ”On myös mainittava erik-
seen, että oppikirjoissa nähdään nyt voimaika-
kaimmin se kuinka kirja irtoaa perinteisestä ym-
päristöstään, multimedian ja muun myötä.”

Digitaalisuus on myös tuonut tullessaan oma-
kustantamisen. ”Omakustantaminen ei ole uusi
ilmiö, mutta internetin tulon jälkeen siitä on tul-
lut lapsellisen helppoa. Ammattikustantamisen
tehtävä on laadulla ja taidolla löytää ne parhaim-
mat käsikirjoitukset, mutta kirjallisuuden kirjo
on enemmän kuin tervetullutta. Autotallikustanta-
misen täytyy antaa kukkia.”

Open Accessista tiedejulkaisemisen puolella
Laiho on sitä mieltä, että se voi olla myös ”forced
access”. ”Jos Open Accessia vaaditaan ja siihen pak-
kotetaan, niin eikö siinä rajoiteta ilmaisunvapaut-
ta? Laatu voi myös kärsiä, toisin kuin jos kustan-
taja ottaa tuotteen vastuulleen”, hän sanoo. Hän-
nen mielestään tieteen tiedon tarpeen ja laaduk-
kaan kustantamisen intressit ovat kuitenkin yh-
teensovittavissa.

Onko digitaalisuus siis uhka vai mahdollisuus
kustantajille? Laihon mukaan ehdottomasti jäl-
kimmäinen. ”Se on hieno mahdollisuus lukijoille ja
kirjailijoille, erityisesti levityksen myötä. Onko ra-
dio ollut uhka klassiselle musiikille? Ei tietenkään.”

AVOIMELLA TIETEELLÄ JA TUTKIMUKSELLA LAATUA JA VAIKUTTAVUUTTA

Open Access (OA) -julkaisut, rinnakkaistallennusjärjestelmät ja avoimen datan mahdollistamat uudet innovaatiot ja tieteelliset löydökset ovat saaneet keskeiset kansainväliset ja monet kansallisetkin toimijat edistämään laajasti avoimuutta. Avoin tiede kehittyy nopeasti maailmalla, halusimmepa me suomalaiset sitä tai emme. Myös Suomessa on tärkeää tunnistaa yhteiset tavoitteet ja toimet, joilla saamme avoimen tieteen luomista mahdollisuuksista parhaan hyödyn sekä tieteelle että laajemmin koko yhteiskuntamme uudistamiseen.

JARI MAIJALA

TEKSTI: RIITTA MAIJALA

AVOIN JULKAISEMINEN JA AVOIN DATA

Vuoden 2002 Budapestin Open Access -aloitteen ja vuoden 2003 Berliinin Open Access to Knowledge -julistuksen jälkeen olemme tänään tilanteessa, jossa OA -lehtiä on maailmalla jo yli 10 000. Vaikka niiden taso ja toimintatavat vaihtelevat, on osoitettu, että OA-julkaisu saa usein perinteistä julkaisua enemmän tieteellisiä viittauksia ja ero voi jopa kasvaa vuosien mittaan. Ei siis ole ihme, että moni perinteinen julkaisusarja on myös ottamassa käyttöön OA-julkaisuja ja että eräiden OA-lehtien viittausindeksit kilpailevat jo varsin hyvin perinteisten julkaisusarjojen kanssa. Avoimien

julkaisujen ja e-kirjojen vaikuttavuutta edistää se, että niitä on luontevaa jakaa laajalevikkisissä tiedotusvälineissä ja sosiaalisen median kanavilla, mikä lisää niiden potentiaalista lukijakuntaa ja nopeuttaa tiedon levitystä.

Samaan aikaan kohonneet kirjoittaja- ja lehti-tilausmaksut voivat merkittävästi nostaa tulosten jakamisen kustannuksia. Huomio onkin kiinnittynyt kustantajien taloudellisten intressien, julkisrahoitteisen tutkimuksen yhteiskunnallisten tavoitteiden ja toisaalta tieteen vapauden keskinäisiin, osin ristiriitaisiin tavoitteisiin. Tiede rakentuu aiempien tulosten pohjalle. Siksi on luonnollista, että tieteellisten tuotosten sijainti maksumuurin takana kyseenalaistetaan yhä useam-

min niin tutkimustulosten toistettavuuden kuin pitkäaikaisen saatavuudenkin kannalta.

Myös avoimen datan luomat mahdollisuudet lisätä tutkimustyön tehokkuutta, tukea tieteen laadun kehittämistä ja lisätä innovaatiotoimintaa ovat nostaneet esille aivan uusia näkökulmia. Kysymykset aineistojen lisensoinnista, käytettävyydestä, maksullisuudesta, tietosuojasta, tulosten toistettavuudesta ja tekijänoikeuksista nousevat tiedeyhteisön arjessa yhä useammin esille.

AVOIN TIEDE TUTKIMUSTYÖN KOKONAISUUDESSA

Vuonna 2014 käynnistyneessä opetus- ja kulttuuriministeriön Avoin tiede ja tutkimus (ATT)-hankkeessa on otettu lähtökohdaksi tutkimustyön kokonaisuus. Avoimella tieteellä ja tutkimuksella ei hankkeessa siksi tarkoiteta vain tutkimusdatojen tai artikkeleiden avoimuutta vaan myös uusien toimintamallien soveltamista esimerkiksi avoimien lähdekoodien ja standardien tai avoimen muistikirjan menetelmällä.

Toinen keskeinen ATT-hankkeen linjaus koskee avoimuuden määritelmää. Lähtökohtana on viisaasti avoin tutkimus, jossa jokainen toimija tunnistaa tutkimusetiikan ja juridisen toimintaympäristön asettamat reunaehdot avaamisen tavoille ja ajalle. Ajatuksena ei siis ole, että kaikki tuotokset avataan kaikille heti. Myös julkaisujen suhteen voidaan valita erilaisia ratkaisuja joko Open Access -lehtien (nk. Golden OA) tai rinnakkaistallennuksen (nk. Green OA) muodossa.

ATT-HANKE TUKEE TIEDEPOLIITTISIA TAVOITTEITA

Avoimen tieteen nähdään monissa EU:n, OECD:n ja UNESCO:n kannanotoissa mahdollistavan tieteen laadun nostamisen, innovaatiotoiminnan nopeuttamisen, yhteiskunnan uudistamisen ja kansalaisten laajemman osallistamisen. Toisaalta Suomen tiedepoliittisilla ratkaisuilla tavoitellaan laadukkaampaa ja vaikuttavampaa tutkimusta, joka syntyy tehokkaammassa ja kansainvälisem-

mässä tutkimusjärjestelmässä.

ATT-hanke tukee omalta osaltaan Suomen tiedepoliittisia tavoitteita tarjoamalla yhteisen keskustelun ja toiminnan foorumin, jossa tunnistetut tavoitteet viedään eteenpäin kansallisessa ja tarvittaessa myös kansainvälisessä yhteistyössä. Laajapohjainen ministeriöiden, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, tutkimusrahoittajien, CSC:n, Kansalliskirjaston, korkeakoulukirjastojen ja muiden toimijoiden työ antaa vahvan pohjan tälle toimintamallille.

Kunnianhimoisena tavoitteena on, että vuoteen 2017 mennessä Suomi nousee johtavaksi maaksi tieteen ja tutkimuksen avoimuudessa ja että avoimen tieteen mahdollisuudet hyödynnetään laajasti yhteiskunnassamme. Hankkeessa on neljä osatavoitetta: 1) tieteen laadun ja toistettavuuden vahvistaminen, 2) avoimuuteen liittyvä osaamisen vahvistaminen, 3) tutkimusprosessin kestävä perustan vahvistaminen ja 4) yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kasvattaminen.

TIETEEN LAADUN JA TOISTETTAVUUDEN VAHVISTAMINEN

ATT-tiekartan ensimmäinen tavoite tähtää lisääntyvän avoimuuden kautta tieteen ja tutkimuksen laadun ja toistettavuuden vahvistamiseen. Tänä vuonna asetetaan laajan keskustelun pohjalta avoimen julkaisemisen ja datan kansalliset tavoitteet vuodelle 2017 sekä tunnistetaan avoimuuden kannustimia vertaisarvioinnissa, meritoitumisessa ja rahoitusinstrumenteissa. Julkaisujen rinnakkaistallentamisen kehitystyötä tehdään sekä Kansalliskirjastossa että Jyväskylän yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston yhteishankkeessa.

Kansainvälisestä rahoituksesta kilpaileminen ja kansainvälisissä tutkimusryhmissä toimiminen vaativat yhä useammin tuekseen avoimuutta tukevia ratkaisuja ja palveluita. Suomen tieteen laadun ja vaikuttavuuden kannalta on tärkeää, että kaikki tutkimusorganisaatiot luovat omille toimijoilleen parhaan mahdollisen tuen avoimen tieteen haltuunottamiseksi. Ilman tutkimusorganisaatioiden vahvaa strategista sitoutumista avoi-

On luonnollista, että tieteellisten tuotosten sijainti maksumuurin takana kyseenalaistetaan yhä useammin niin tutkimustulosten toistettavuuden kuin pitkäaikaisen saatavuudenkin kannalta.

Kunnianhimoisena tavoitteena on, että vuoteen 2017 mennessä Suomi nousee johtavaksi maaksi tieteen ja tutkimuksen avoimuudessa ja että avoimen tieteen mahdollisuudet hyödynnetään laajasti yhteiskunnassamme.

men tieteen mahdollistama kehitys jää helposti vain aktiivisten, kansainvälisellä tasolla toimivien yksilöiden tai ryhmien hyödyksi. Ratkaisuja voi olla monenlaisia, mutta viivyttelyyn ei organisaatioissa nyt ole varaa.

Lähtötilanteen selvittämiseksi toukokuussa julkaistu korkeakoulujen toimintakulttuurin avoimuuden selvitys oli laatuaan ensimmäinen ja se on tarkoitus uusina vuosina 2016 ja 2017. Syksyllä 2015 tehdään vastaava selvitys tutkimuslaitoksissa. Tulosten mukaan yliopistot ovat avoimuudessa selvästi edellä ammattikorkeakouluja. Viisiporlaisella asteikolla toiseksi korkeimmalle tasolle nousivat Helsingin ja Jyväskylän yliopistot, mutta korkeimmalla kypsyystasolla ei tällä hetkellä ole vielä yksikään korkeakoulu.

Tutkijoiden toimintaedellytysten kannalta huolestuttavaa ovat ne selvityksessä tunnistetut yhdeksän korkeakoulua, joissa avoimeen toimintakulttuuriin ei ole vielä julkisesti otettu askeleita. Näiltä organisaatiolta puuttuvat mm. avoimuuteen ohjaavat politiikat ja periaatteet. Seuraavina vuosina toteuttavissa selvityksissä tilanne osoittautuu toivottavasti jo valoisammaksi. Tutkimusorganisaatiot vastaavat tutkimusympäristöjen toiminnasta ja kulttuurin kehittymisen tukemisesta ja ovat siksi avoimuuden edistämisessä keskeisessä roolissa.

AVOIMUUTEEN LIITTYVÄ OSAAMISEN VAHVISTAMINEN

On tärkeää, että tutkimusjärjestelmän toimijat osaavat hyödyntää avoimuuden mahdollisuudet niin, että tieteen ja tutkimuksen kilpailukyky kasvaa. ATT-hankkeessa edistetään avoimen tieteen ja tutkimuksen koulutusta, ja tässä yhteistyössä toimii koordinoijana Kansalliskirjasto. Muutosta tieteen avoimuuden suuntaan pyritään koulutuksessa saamaan aikaan osallistamalla toimijoita, verkostoitumalla sekä keskittymällä oleelliseen. Samalla luodaan eri toimijoille mahdollisuuksia jakaa osaamistaan ja hyväksi todettuja toimintatapoja.

Lisäksi luodaan kuvaus avoimuuden osaamisen alueista tutkijan kannalta ja sille itsearviointityökalu sekä kehitetään avoimeen tutkimukseen liittyvää sertifikaattia. Hankenin NOPSA-hankkeessa selvitetään, miten henkilökohtaisen tuen panostaminen korkeakoulun keskeisiin tutkijoihin vahvistaa osaamista.

Avoimen tieteen ja tutkimuksen käsikirjan toisesta osasta on keväällä julkaistu avoin verkkoversio, jonka sisältöön kuka tahansa pääsee vaikuttamaan. Tämän käsikirjan osan tarkoituksena on käytännönläheisesti kertoa, miten tutkija voi toimia avoimesti. Palautteen avulla käsikirjaa muokataan vastaamaan entistä paremmin tutkijoiden ja tutkimusorganisaatioiden tarpeita.

TUTKIMUSPROSESSIN KESTÄVÄN PERUSTAN VAHVISTAMINEN

Kolmannessa ATT-tiekartan osatavoitteessa tähdätään tutkimusprosessin kestävä perustan vahvistamiseen niin, että hyvien ja selkeiden perusrakenteiden ja palveluiden avulla saadaan hyödynnettyä oikea-aikaisesti avaamisen mahdollisuudet ja huolehdittua kestävästi tutkimuksen perustasta.

Parhaillaan työtään tekevän palvelutyöryhmän tavoitteena on selkeyttää palveluiden roolia tutkimusprosessissa ja edistää palvelujen yhteentoimivuutta. Suomessa on jo nyt tarjolla merkittäviä avoimen tieteen palveluja mm. tutkimusaineistojen säilytyspalvelu IDA, avointen aineistojen julkaisualusta AVAA, tutkimuksen tietoaineistojen hakupalvelu Etsin, Aila-palveluportaali, Kieli-pankki, Doria ja Theseus julkaisuarkistot, FINTO-ontologiapalvelu sekä organisaatio- ja tiedeala-kohtaisia kansallisia ja kansainvälisiä rinnakkais-tallennusjärjestelmiä. Helsingin yliopiston kirjaston koordinoima tutkimusaineistonhallintasuunnitelmatyökalu-projekti (Tuuli) kehittää Suomen tutkimusorganisaatioille yhteistä työkalua datan hallintasuunnitelmien laadintaan.

Pitkäaikais säilytyksen, tai oikeastaan pitkäaikaisaatuuden, toteuttamista valmistellaan

Tutkimus-PAS työryhmässä. Pitkäaikaissaatavuuden avulla turvataan tutkimuksen keskeisten tuotosten hyödyntäminen, jotta tutkimuksen evidenssiketju olisi eheä, uusi tutkimus voisi rakentua aiemman päälle, tuloksia voitaisiin arvioida helposti sekä tutkimustietojen keräämiseen voisi käyttää vähemmän resursseja olemassaolevia hyödyntämällä. Tavoitteena on, että pitkäaikaissaatavuus olisi sovitujen pelisääntöjen puitteissa kansallisesti tarjolla vuonna 2017.

YHTEISKUNNALLISEN VAIKUTTA- VUUDEN KASVATTAMINEN

Neljännessä osatavoitteessa keskitytään tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kasvattamiseen. Parhaimmillaan avoin tiede ja tutkimus luovat uusia mahdollisuuksia ei vain tutkijoille vaan myös päätöksentekijöille, elinkeinoelämälle, julkisyhteisöille ja kansalaisille. Tutkimuksen taloudellisen ja sosiaalisen vaikuttavuuden kasvu voi toteutua, kun tutkimustulokset ja menetelmät saadaan nopeasti liike-elämän ja päätöksentekijöiden käyttöön.

ATT-hankkeessa selkeytetään palvelutuotannon roolijakoa, aktivoidaan yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteistyötä sekä tunnistetaan avoimuutta ja avointa käytettävyyttä mittaavia indikaattoreita. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myös myöntänyt rahoitusta tieteen ja tutkimuksen tulosten hyödynnettävyyden ja saavutettavuuden parantamiseksi sekä avatun tiedon vaikuttavuuden lisäämiseksi innovaatiotoiminnassa. Rahoitettavien hankkeiden tulokset tulevat aikanaan myös muiden toimijoiden hyödynnettäväksi. OKM panostaa muun muassa Turun yliopiston koulutussosiologian tutkimuskeskuksen RUSE:n hankkeeseen, jossa selvitetään avoimen tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittareita. Lisäksi käynnissä on Seinäjoen ammattikorkeakoulun vetämä yhteishanke, jossa edistetään avoimuutta korkeakoulujen käyttäjälähtöisessä innovaatioekosysteemissä.

TULEVAISUUDESSA AVOIMUUS ON OSA TUTKIMUKSEN ARKEA

Jo muutaman vuoden kuluttua olemme toivottavasti tilanteessa, jossa avoin tiede on luonteva osa tutkimustyön arkea. Silloin jokaisen tutkimusprojektin alussa datanhallintasuunnitelmassa on

tunnistettu paikalliset, kansalliset ja kansainväliset palvelut ja infrastruktuurit, joihin kertyvä data metadatoineen aiotaan tallentaa myöhemmin avattavaksi. Samalla on myös huomioitu jo muualla avattujen tutkimusten tulosten käytön edellytykset omassa työssä. Tutkimustyön kuluessa hyödynnetään ja luodaan uusia avoimia lähdekoodeja ja työ tallentuu avoimeen muistikirjaan tutkimusorganisaation tukiessa sekä osaamisen että palveluiden kehittymistä.

Tulevaisuudessa avoimen julkaisemisen muodot ovat vahvistuneet ja tutkijat jakavat yhä useammin omia tuloksiaan jo tutkimusprosessin aikana erilaisten digitaalisten keskustelu- ja julkaisualustojen kautta. Syntyneet tulokset voidaan tarvittaessa avata helposti ja avaamiseen käytettävissä olevat infrastruktuurit ovat käyttäjäystävällisiä, yhteentoimivia ja taloudellisesti tehokkaita. Avoimet rajapinnat, joiden kautta tuotokset ovat helposti hyödynnettävissä koneuuttavassa muodossa, avaavat mahdollisuuksia uusien sovelluksien ja uuden ymmärryksen kehittämiseen esimerkiksi tekstin- ja datanlouhinnan kautta.

Näin tutkimuksen tulokset liikkuvat sujuvasti koko yhteiskunnassa; tutkijalta ja tutkimusryhmältä toiselle, tutkimusalojen välillä, innovaatiotoimintaan sekä päättäjille ja kansalaisille. Tämä lisää tutkimuksen laatua ja tehokkuutta sekä tarjoaa tutkimusyhteisölle laajempia mahdollisuuksia näkyä ja vaikuttaa kansainvälisessä tiedeyhteisössä. Avoin tiede tukee uusien innovaatioiden syntymistä, yhteiskunnan kehittämistä, mahdollistaa laajemmin kansalaisten osallistumisen tieteen tekemiseen ja tarjoaa päättäjille helpomman pääsyn tutkitun tiedon lähteelle kaiken muun tietovirran joukossa.

ATT-hankkeen myötä pystymme Suomessa yhdessä rakentamaan avoimen tieteen tulevaisuutta. On ilahduttavaa nähdä, kuinka paljon meillä Suomessa jo on kansallisesti ja kansainvälisesti aktiivisia toimijoita tällä saralla. Yhteisen tekemisen kautta voimme oman toimintamme kehittämisen lisäksi olla mukana vaikuttamassa siihen, miten avoin tiede muotoutuu kansainvälisillä foorumeilla. Suomella on avoimena demokraattiana ja innovatiivisena maana hyvät edellytykset avoimen tieteen tarjoamien mahdollisuuksien laajamittaiseen hyödyntämiseen.

Kirjoittaja on tiedepolitiikan osaston johtaja opetus- ja kulttuuriministeriössä.

AVOIN TIEDE AVAA MYÖS KIRJASTOA

Miten Kansalliskirjasto edistää avoimuutta ja saatavuutta tieteellisessä julkaisemisessa?

TEKSTI: ESA-PEKKA KESKITALO

JUKKA PENNANEN

Avoin tiede tarkoittaa tutkimusjulkaisujen, tutkimusdatan ja tutkimuksessa käytettyjen menetelmien julkaisemista kaikkien hyödynnettäviksi. Se vaikuttaa merkittävästi kirjastojen työhön asiakkaiden tiedontarpeiden tyydyttämiseksi. Esiin nousee kolme näkökohtaa: kirjastojen rooli avoimessa julkaisemisessa; avoimuuden vaikutukset kirjastojen kokoelma- ja tietopalvelutyöhön; sekä datan ja metodien nouseminen tietoaaineistona julkaisujen rinnalle.

PONNISTELUT AVOIMUUDEN PUOLESTA

Avoimuuden, ennen kaikkea julkaisujen avoimen saatavuuden (Open Access) eteen kirjastot ovat tehneet työtä jo pitkään.

Eri systistä johtuen julkaisujen avoin saatavuus

ei ole lisääntynyt aivan toivotulla tahdilla, mutta avoimen saatavuuden ajatus on kyllä todettu periaatteiltaan hyödylliseksi ja toteuttamiskelpoiseksi.

Niinpä ponnistelut jatkuvat.

AVOIMUUDEN KULTAINEN TIE

Avointa saatavuutta toteutetaan kahdella tavalla. ”Kultainen” tie tarkoittaa sitä, että tieteellinen julkaisu on vapaasti verkossa, jolloin liiketoiminta perustuu kirjoittajilta perittäviin maksuihin.

Kotimaisille, yleensä pienimuotoisille tiedelehdille siirtyminen tilaajamaksuista kirjoittajamaksuihin ei aina ole helppoa. Tämän takia Tieteellisten seurain valtuuskunta (TSV) ja Kansalliskirjasto ovat juuri saaneet opetus- ja kulttuuriministeriöltä rahoituksen hankkeelle ”Kotimai-

On käynyt selväksi, ettei tutkijapalveluiden nykyään tavanomainen organisoitumistapa tue avointa tiedettä parhaalla mahdollisella tavalla.

set tieteelliset lehdet avoimiksi ja vaikuttamaan”. Siinä uudistetaan TSV:n kotimaisille lehdille tarjoama avoimen julkaisemisen alustaa, luodaan kotimaisten avointen lehtien rahoitusmalli sekä kehitetään menetelmiä niiden vaikuttavuuden mittaamiseksi.

VIHREÄ SAATAVUUS

”Vihreä” avoin saatavuus tarkoittaa tieteellisissä julkaisukanavissa julkaistun aineiston julkaisemista uudestaan avoimesti käytettävissä julkaisuarkistoissa. Näin myös maksullisten lehtien sisältöä saadaan avoimesti saataville, ja samalla esim. tutkimusorganisaation julkaisutuotanto tulee kerätyksi yhteen paikkaan.

Kansalliskirjasto on jo vuosia pitänyt yllä julkaisuarkistopalveluja, joiden käyttäjinä on nelisenkymmentä korkeakoulua ja muuta organisaatiota. Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen puitteissa kirjasto on saanut projektirahoitusta näiden palveluiden edelleen kehittämiseen. Samalla rahoitusta on saatu useisiin muihin kehittämis- ja selvityskohteisiin. Sen turvin kehitetään tunnistepalveluita ja tutkimusdatan kuvailun välineitä sekä selvitetään avointen julkaisujen pitkäaikais säilytyksen kysymyksiä. Lisäksi selvitetään, miten voitaisiin selkeyttää tapoja, joilla avoimissa lehdissä julkaisemisen edellyttämät kirjoittajamaksut katetaan.

MONIA HANKKEITA

Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut myös joukkoa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen hankkeita, jotka omalta osaltaan edistävät tieteen avoimuutta.

Helsingin yliopiston kirjastossa toteutetaan työkalu datanhallintasuunnitelmien laadintaan. Aalto-yliopistossa edistetään tutkimusdatan julkaisemista niin kutsuttuna avoimena linkitettyinä datana. Jyväskylän yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto tutkivat ja parantavat avoimen julkaisemisen prosesseja, kun taas Svenska Handelshögskolanin projektissa pyritään aikaansaamaan nopea

siirtyminen avoimen julkaisemisen kulttuuriin. Turun yliopiston koulutus sosiologian tutkimuskeskus RUSE tutkii avoimen tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittareita. Myös ammattikorkeakoulujen piirissä on käynnistymässä avoimuuden lisäämiseen tähtäävä projekti.

USEITA HAASTEITA KIRJASTOILLE

Millä tavalla tämä kaikki vaikuttaa kirjastojen toimintaan? Uudenlaiset julkaisukanavat ovat haaste kokoelma- ja tietopalvelutyölle. Julkaisukenttä muuttuu jatkuvasti. Markkinoille ovat ilmestyneet myös ”saalistajat” eli lehdet, jotka kirjoittajamaksuja kerätäkseen julkaisevat kriiikkömmästä laaduttomiakin artikkeleita. Helppo verkkojulkaiseminen tarkoittaa myös sitä, että sama tietosisältö on saatavana eri paikoista. Yhdestä ja samasta artikkelista saattaa myös olla liikkeellä monia, hieman erilaisia versioita. Medialukutaitoa tarvitaan myös tieteessä.

Tutkimusdata ja tutkimusmenetelmät ovat oikeastaan muuttumassa omanlaisikseen julkaisuiksi. Tässä niin tutkijoilla kuin kirjastoillakin on paljon opittavaa, niin aineistojen julkaisukuntoon panemisessa kuin hyödyllisten data-aineistojen löytämisessä ja käyttämisessäkin.

On käynyt selväksi, ettei tutkijapalveluiden nykyään tavanomainen organisoitumistapa tue avointa tiedettä parhaalla mahdollisella tavalla. Julkaisemista, datanhallintaa ja vaikkapa tutkimusrahoituksen hakemista ei enää voi helposti erotella toisistaan.

Erityisesti kirjastot, IT-osastot ja tutkimushallinnot ovatkin huomanneet, että niiden yhteistyö on elintärkeää, jotta tutkijat saavat hyvää palvelua. Oman ulottuvuutensa tuo tieteen kansainvälistyminen ja verkostoituminen. Kansainväliseen yhteistyöhön, vaikuttamiseen ja keskusteluun osallistuminen kuuluu myös Kansalliskirjaston ja koko kirjastokentän perustehtäviin.

Kirjoittaja on Kansalliskirjaston kehittämisspäälikkö.

TIETEELLISEN JULKAISEMISEN AVOIMUUS 2015: OLEMMEKO MURROSVAIHEESSA?

Mitä Open Accessista on opittu viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ja miten avoimuuden edistämisstrategiat ovat viime aikoina muuttuneet?

TEKSTI: BO-CHRISTER BJÖRK

HANKEN

HITAASTI ETEENPÄIN

Ajatus tieteen tulosten avoimesta saatavuudesta (Open Access) syntyi heti Internetin yleistyttyä 1990-luvun puolivälissä, mutta kahdessakymmenessä vuodessa avoimuusaste on lisääntynyt vain verkkaisesti noin prosentin parin vuosivauhtia.

Tieteellisten artikkeleiden osalta karkeasti noin kolmannes on tänä päivänä avoimesti saatavilla joko sellaisenaan tai käsikirjoitusversioina. Monografiapuolella osuus on pienempi, poikkeuksena väitöskirjat, joiden osalta yliopistojen julkaisuarkistot tarjoavat luontevan levityskeinon.

Tutkimusdatan osalta kehitys on vasta lapsenkengissään. Suomessa sitä pyritään nyt vauhdittamaan kansallisen Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen avulla.

TUTKIJOIDEN PÄTEVYDEN MITTARI

Julkaiseminen tieteellisissä lehdissä on tutkijoille tärkein pätevyden mittari esimerkiksi virkojen ja rahoituksen haussa. Useissa maissa on laadittu tarkkoja luetteloita ”hyväksyttävistä” lehdistä, Suomessa esimerkiksi julkaisufoorumien luokituksen kautta.

Nämä listat suosivat perinteisiä tilauspohjaisia lehtiä ja vielä tänä päivänä vain harvoilla aloilla, esimerkiksi biotieteissä, on OA-lehtiä rankinglistojen kärkipäässä. Rationaalinen tutkija ei tästä syystä kiinnitä juurikaan huomiota avoimuuteen valitessaan mihin lehteen lähettää käsikirjoituksen, ja tämä on yksi syy miksi julkaiseminen puhtaissa OA-lehdissä ei vielä ole kovin yleistä.

OA:N KIRJAVAT MARKKINAT

Alkuvuosina OA-lehtiä perustivat useimmiten yksittäiset tutkijat tai tutkijaryhmät ja niitä tehtiin talkootyönä. Tai sitten perinteiset lehdet laittoivat sähköisen versionsa vapaasti verkkoon; hyvänä esimerkkinä Etelä-Amerikka, jossa lähes tuhat lehteä hyödyntää yhteistä Scielo-portaalia.

Kirjoittajamaksullisista OA-lehdistä on kuitenkin nyt selvästi tulossa valtavirta. Viimeisen parin vuoden aikana myös isot, perinteiset kustantamot ovat alkaneet perustaa OA-lehtiä ja jopa muuttamaan yksittäisiä lehtiä tilauspohjaisista kirjoittajamaksullisiin.

Markkinoille on myös tullut uusia OA-lehti-

tyyppejä. Megalehdissä (esimerkiksi PLOS ONE) vertaisarviointi keskittyy tulosten tieteelliseen uskottavuuteen, jolloin ”kontribuution” arviointi jätetään lukijoille. Kirjoittaja voi siksi olla suhteellisen varma siitä, että kelvollinen artikkeli julkaistaan, ja nopeammin kuin perinteisissä lehdissä.

Roskalehdet (Predatory OA publishing), joiden laadunvarmistus useimmiten on olematon, ovat vuorostaan hyvin näkyvästi esillä lähettämiensä mainosviestien kautta, mutta käytännössä niissä julkaisevat tutkijat ovat keskittyneet vain muuttamaan maahan, etunenässä Intia ja Nigeria. Ikävä kyllä ne ovat kuitenkin jossain määrin tahranneet OA-maineen kokonaisuudessaan.

HYBRIDIMALLI

Perinteiset kustantamot mahdollistavat lähes kaikissa tilauspohjaisissa lehdissään myös yksittäisten artikkeleiden avaamisen, mutta maksua vastaan. Jos lukee hybridivaihtoehdon mainoslauseet niin kustantajat selkeästi myöntävät, että avoimuus lisää lukijamääriä, viittauksia ja vaikuttavuutta.

Avoimuuteen voidaan myös päästä toista tietä, mutta on jossain määrin yllättävää, että tutkijat ovat olleet varsin passiivisia hyödyntämään laillisia mahdollisuuksiaan rinnakkaistallentamiseen.

	Lehtien lukumäärä	Artikkelien määrä/vuosi	Kirjoittamaksujen keskiarvo
Web of Science -tietokannassa indexoidut lehdet	12 000	1 500 000 ¹	
OA-lehdet DOAJ-tietokannassa	10 490 ²	≈ 500 000 ³	1 239 Euroa ⁴
Joista megalehdet ⁵	14	35 000	1 300 Euroa
Roskalehdet ⁶	9 000	500 000	120 Euroa
Hybridilehdet ⁷	8 003	≈ 1–2 % mahdollisista	2 479 Euroa
Lehdet, joiden artikkelit OA korkeintaan vuoden viiveellä ⁸	492	87 000	

1 Schimmer et al, 2015

2 Directory of Open Access Journals, 7.5.2015

3 Karkea arvio, extrapoloitu vuoden 2011 tiedoista, Laakso & Björk 2012

4 Schimmer et al 2015, saksalaisten yliopistojen keskimäärin maksama APC

5 Björk, 2015

6 Shen & Björk, 2015

7 Björk & Solomon 2014

8 340 000 vuonna 2011, Laakso & Björk 2013

Hintalappu on kuitenkin yleensä niin kova, tyypillisesti 3000 dollaria, että myynti on vasta parin viimeisin vuoden aikana lähtenyt liikkeelle muutamien tutkimusrahoittajien ryhdyttyä maksamaan näitä maksuja (esimerkiksi Wellcome Trust). Tällä hetkellä nämä rahoittajat ovat kuitenkin vakavasti harkitsemassa kannattaako niiden tukea tätä kaksinkertaista rahastusta, jossa samasta artikkelista kerätään sekä tilaajamaksuja että kirjoittajamaksu (ns. double dipping).

TOINEN TIE AVOIMUUTEEN

Avoimuuteen voidaan myös päästä toista tietä, mutta on jossain määrin yllättävää, että tutkijat ovat olleet varsin passiivisia hyödyntämään laillisia mahdollisuuksiaan rinnakkaistallentamiseen.

Avoimuuden aste on nyt saavuttanut kriittisen tason, jossa kehitys voi nopeutua yllättävän nopeasti.

Ongelmana on ensisijaisesti tiedon puute ja kiire. Vaikka yliopistot ovat panneet pystyyn julkaisuarkistoja, niin artikkelikäsi kirjoitusten vapaaehtoinen lataaminen niihin on jäänyt melko vaatimattomalle tasolle, siitä huolimatta, että rinnakkaistallentaminen useimmissa tapauksissa on laillista.

Tiedon puutteen ja kiireen lisäksi ongelmana ovat julkaisijoiden ohjeet ja julkaisusopimukset, jotka ovat usein varsin epäselviä. Käskytyks ei ole toiminut kovin tehokkaasti siellä missä sitä on koekeltu, niin sanotut ”OA-mandaatit” ovat olleet melko hampaattomia. Kaiken kaikkiaan rinnakkaistallennettujen käsi kirjoitusten osuus lienee noin 15 % kaikista artikkeleista, mukaan lukien myös suositut tutkimusalakohtaiset OA-arkistot PMC (lääketiede) ja arXiv (fysiikka).

TIUKEMMAT EHDOT

Hybridivaihtoehdon pönkittämiseksi muutamaiset isot kustantajat ovat myös aivan viime aikoina tiukentaneet rinnakkaistallentamisen ehtoja. Esimerkiksi Elsevier, joka aikaisemmin on sallinut käsi kirjoituksen tallentamisen heti artikkelin julkaisun jälkeen, on tämän vuoden toukokuussa määrännyt lehdistä yksilöllisesti riippuvan ka-

rensissajan, jota ennen kirjoittaja ei saa laittaa käsi kirjoitustaan vapaasti verkkoon.

Näyttäisi siltä, että nämä niin sanotut karensisijat ovat yleisesti asettumassa 12 kuukauteen koviille tieteille ja 24 kuukauteen ihmistieteille.

MITÄ SEURAAVAKSI?

Suuret tutkimusrahoittajat ovat avainasemassa kehityksen suunnan määräämisessä. Mikäli ne jatkavat määrärahoja, jotka on korvamerkitty kirjoittajamaksujen maksamiseen, erityisesti jos hybridimaksut hyväksytään, OA-osuus voi muutamissa maissa, esimerkiksi Isossa-Britanniassa, nopeasti nousta.

Käytännössä määrärahoja hallinnoidaan jokaisessa yliopistossa, mutta niin, että artikkelien kä-

sittelymaksujen liikenne hoidetaan ”talon sisällä” keskitetysti, mikä säästää hallintokuluissa.

Myös EU on ottanut aiempaa jämäkemmän kannan avoimuuden puolesta, ja tämä vaikuttaa myös jäsenmaiden tasolla.

KRIITTINEN VAIHE

Open Access -julkaiseminen on murrosvaiheessa. Avoimuuden aste on nyt saavuttanut kriittisen tason, jossa kehitys voi nopeutua yllättävän nopeasti. Globaaleihin julkisiin tutkimusmenoihin suhteutettuna tiedekustantajien tilausmaksuista keräämä vajaan kymmenen miljardin Euron tulo on pieni summa, joka OA-maailmassa voitaisiin korvata kirjoittajamaksuilla.

Ongelmana on kuitenkin se, miten toimitaan siirtymävaiheessa, jossa edellytyksenä on, että nykyiset vakiintuneet lehdet vaihtavat ansaintalogiikkansa. Veikkaukseni on, että OA vauhdittuisi nopeimmin tätä kautta, ei perustamalla uusia OA-lehtiä eikä massiivisen rinnakkaistallennuksen kautta.

Kirjoittaja on Tietojärjestelmätieteen Professori Hankenilla.

"KAIKKEA SE DIGIKUVA EI KERRO"

Ovatko e-aineistot mullistaneet humanististen alojen tutkimuksen? Entä onko painetulla kirjalla enää merkitystä?

TEKSTI: **SUVI KINGSLEY**
KUVAT: **SUVI KINGSLEY, MARIA KALLIO, MARI HATAVARA**

TUTKIJA SOILE YLIVUORI,
HELSINGIN YLIOPISTO

Mitä tutkimuksesi käsittää?

Viimeistelen väitöskirjaa, joka käsittelee 1700-luvun englantilaisten naisten kohteliaisuuskulttuuria.

Millaisia kokemuksia sinulla on e-aineistoista?

Käytän printtilähteitä 1700-luvun Englannista ja käytännössä ne kaikki löytyvät digitoituna ECCO (Eighteenth century collections online) -tietokannasta, joka on saatavilla Nellin kautta. Se on ollut työssäni korvaamaton, muutenhan olisin joutunut menemään Englantiin ja kaivamaan ne jostain kirjastosta.

Toinen palvelu, jota käytän paljon, on nimeltään Eebo (Early English books online), josta löydän taas varhaisempia kirjoja. Joskus käytän Google Books:ia ja luen myös paljon artikkeleita Jstor:en ja Muse:n verkkoalustojen kautta.

Sanoisitko, että käytät enemmän e-aineistoja kuin printtiaineistoja?

Ehdottomasti kyllä. Ihan sen takia, että tutkimuk-

seeni liittyvien printtien saatavuus on täällä Suomessa melko huono. Kansalliskirjastossa ei ole läheskään kaikkia niitä kirjoja joita tarvitsisin, ei edes tällaista sekundaarista aineistoa. Saatan jopa käyttää Amazonin Preview -toimintoa, jotta voin lukea kirjaa ostamatta sitä.

Ovatko e-aineistot tehostaneet tutkimustasi?

Merkittävällä tavalla. Jos en voisi käyttää etenkin ECCO:a, en edes voisi tehdä tutkimustani.

Onko sinulla kokemuksia avoimesta julkaisemisesta?

Olen kuullut siitä paljon ja varsinkin ollessani viime vuonna Cambridgen yliopistossa Iso-Britanniassa siitä puhuttiin jatkuvasti. Minulla ei ole oma-kohtaista kokemusta Open Access -julkaisemisesta. Sain juuri yhden artikkelin julkaistavaksi suureen englantilaiseen lehteen ja huomasin heidän tarjoavan myös tätä vaihtoehtoa maksua vastaan. Mietin heti, että miksi haluaisin maksaa siitä.

Miten kirjastot pystyvät vastaamaan odotuksiin e-aineistoista?

On hienoa ja se on hyvä suunta, että Helsingin yliopistossa uudet hankinnat tulevat nykyään usein e-kirjoina. Se on kaikin puolin nykyaikaa.

Huomasin kuitenkin kuinka paljon enemmän Cambridgessa on tieteellisiä aikakausjulkaisuja e-aineistoina. Täällä ei osteta läheskään kaikkia tieteellisiä aikakauslehtiä. Se on toki rahakysymys, ymmärrän kyllä.

Historioitsijana, onko sinulle merkitystä luotko alkuperäislähteitä painettuina vai tietokoneen ruudulla?

Ei niinkään kirjojen suhteen, mutta käsikirjoitusten ja kirjeiden suhteen kyllä. Niitä lukiessa syntyy jokin yhteys satoja vuosia sitten eläneen kirjoittajan ja tutkijan välille.

TUTKIJA MARIA KALLIO,
TURUN YLIOPISTO

Mitä tutkimuksesi käsittää?

Väitöstutkimukseni käsittelee Turusta säilyneitä keskiaikaisia kopiokirjakäsikirjoituksia ja niiden taustaa sekä syntyvaiheita.

Millaisia kokemuksia sinulla on e-aineistoista?

Lähteiden osalta niiden käyttö on lisääntynyt, koska niitä digitoidaan lisää, niistä tehdään uusia tietokantoja ja vanhoja tarkennetaan. E-ympäristössä muiden tekemää tutkimusta on helpompi löytää. Se myös helpottaa verkostoitumista paljon.

Ovatko ne tehostaneet tutkimustasi?

Ovat, mutta omassa tutkimuksessani digiversio aineistoista on aina vain apuväline; työkalu, jota voin käyttää, kun en ole kirjastossa. Kaikkea se digikuva ei kerro. Riippuu hirveästi tutkimuskentästä ja aikakaudesta, että mitä siitä saa. Se voi olla riittävää, jos ei ole kiinnostunut materiaalisesta ulottuvuudesta, vain sisällöstä.

Minä tutkin Turun tuomiokapitulissa säilyneitä kopiokirjoja, sitä miksi ne on tehty ja mihin niitä on käytetty. Tämän kysymyksen selvittämiseksi minun on täytynyt tutkia esimerkiksi Scheelin piispan kirjekokoelmaa, joka on ainutlaatuinen. Tutkimalla hänen käsialaansa, olen pystynyt toteamaan muista aineistoista, että ne ovat hänen kirjoittamiaan. Paperin ja vesileiman analysoiminen on ainoa reitti kertoa miltä ajalta tietyt aineistot ovat peräisin. Niiden perusteella olen voinut osoittaa, että aikaisemmat tulkinnat kopiokirjojen aikakaudesta ovat olleet vääriä.

Tässä työssä olen kuitenkin täysin riippuvainen tietokannoista, jotka on koottu digitoiduista vesileimakatalogeista. Nyt voin yksityiskohtaisen hakuheitojen avulla etsiä tiettyjä vesileimoja. Tietokannat ovat todella helpottaneet tätä työtä, joka on yhä edelleen aikaa vievää.

Onko sinulla kokemuksia avoimesta julkaisemisesta?

Tämähän on nyt polttava kysymys yliopistomaailmassa. Akateemisessa haussa sitä odotetaan, mutta se on hankalaa. Ideana se on hyvä, mutta usein vaatimukset, tarpeet ja resurssit eivät kohtaa. Se on kallista tutkijalle ja sitä varten pitäisi varata rahaa. Kanaviahan on erilaisia, sekin on ”Open Access” jos Academyeduun laittaa artikkeleita.

Mitä odotat kirjastolta e-aineistojen suhteen?

Fragmenttitietokannoista on tällä hetkellä vaikea hakea mitään. Onkohan vielä mitään hyvää sisällysluetteloa tai hakutoimintoa? Toivoisin, että

kun tietokantoja luodaan, niistä tehtäisiin käyttökelpoisia.

AKATEMIA-
PROFESSORI
MARKKU PELTONEN,
HELSINGIN
YLIOPISTO

Mitä tutkimuksesi käsittää?

Tutkin 1500–1600 luvun Englannin historiaa.

Miten käytät e-aineistoja tutkimuksessasi?

Etenkin Eebo, Early English books online, on transformoinut oman tutkimusalani ja erityisesti opiskelijoiden oppinnäytetyöt. Siellä on käytännössä kaikki 1500–1600 lukujen painetut kirjat ja lehdet, kuin myös pamfletteja ja valtavasti sanomalehtiä, etenkin 1640-luvulta. Sitten on tämä ECCO eli Eighteenth century collection online, jota olen myös käyttänyt paljon. Käytän myös hakuteoksia ja artikkelitietokantoja. Käyn enää harvoin Kansalliskirjastossa.

Käytätkö nykyään enemmän printti- vai e-aineistoja?

Luen lehtiä enimmäkseen digitaalisina, ei varmaan kukaan enää lue lehtiä painettuina. Muutamia julkaisuja olen kyllä tilannut itselleni. Ja vaikka Eebo onkin mullistanut alani, luen kuitenkin kirjoja mieluummin painettuina. Siinä on monia etuja: on helpompaa hahmottaa kirjan kokonaisuutta, sitä voi selaila ja siihen voi tehdä merkintöjä, jos se on oma. Olin juuri Cambridgessa ja olihan se hyödyllistä, kun sain muutaman tarvitsemäni kirjan saman tien sähköisenä koneelle. Mutta tutkimusta ajatellen luen kirjoja mieluummin painettuina.

Onko sinulla kokemuksia avoimesta julkaisemisesta?

Ei omakohtaista, mutta olisihan se mahtavaa, jos kaikki aineistot olisivat kaikkien vapaasti saatavilla. Laadunarviointi on kuitenkin yksi iso kysymys avoimessa julkaisemisessa.

Käytätkö enää Kansalliskirjastoa?

En usein, koska todellakin sähköiset aineistot ovat mahdollistaneet tutkimuksen teon ihan mis-

sä vain. Opiskelijoista huomaa sen, että he eivät ole tottuneet käymään kirjastoissa, lainaamassa kirjoja.

Mutta sen olen huomannut, että nykyään olen täysin omien hakujeni varassa. Aikaisemmin saatoin löytää kirjaston luetteloista esimerkiksi artikkelia kiinnostavien otsikoiden perusteella, etsiessäni jotakin muuta aiheeseen liittyvää. Tai saatoin löytää jotakin mielenkiintoista kirjaston kortistosta, vaikkapa hakemani teoksen viereisestä kortista, tai hyllyltä jossakin erikoiskirjastossa, kuten Lontoon Warburg-instituutin kirjastossa, joissa kirjat on järjestetty aihepiireittäin. Sähköisiä aineistoja hakiessa tällaista ei enää tapahdu.

**PROFESSORI
MARI HATAVARA,
TAMPEREEN
YLIOPISTO**

Mitä tutkimuksesi käsittää?

Monitieteisen tutkimusryhmämme kohteena on demokratia, millaisena ilmiönä se esiintyy teksteissä ja puheissa. Juuri käytyjen vaalien keskusteluissa tuli hyvin ilmi se, että ihmiset eivät enää jaa käsitystä siitä mitä demokratia tarkoittaa: mitä edustuksellisuus tarkoittaa, pitäisikö olla listavaalit vai yksilövaalit, käyvätkö politiikkaa yksilöt vai puolueet.

Käytämme aineiston seulomisessa alun perin kääntämiseen tarkoitettua ohjelmistoa. Emme halua pysähtyä siihen, että on isoa dataa vaan tutkimme aineistoa käsittehistoriallisesti. Haluamme kirjallisuuden tutkimuksen ja monitieteisen kertomusentutkimuksen välineillä eritellä datasta esimerkiksi toisen mielen esittämisen keinoja. Jos poliitikko puhuu kansasta, ”kyllä kansa tietää”, oletetaan, että tunnetaan kansan mieli.

Mitä aineistoja käytätte tutkimuksessa?

Materiaaleina meillä on eduskunnan täysistuntopuheenvuorot, veteraanikansanedustajien muistitietohaastattelut, erilaiset keruuprojektit, kansanedustajien blogit ja kommentaarit. Parlamentin täysistuntopuheet ovat jo olemassa digitaalisessa muodossa vuodelta 1995, niitä on litteroitu 2265 istuntoa. Blogit ovat myös olemassa sähköi-

sinä. Yksi kiinnostava ja iso aineisto on veteraanikansanedustajien haastattelut, joita on tehty vuodesta 1988. Niitä on yli 380 haastattelua, 60 000 sivua, ja ne ovat olemassa yksittäisinä haastatteluin word-muodossa.

Sitten on SKS:n keruukilpailun aineistoja vuodelta 2006–2010. Ne muodostavat osan SKS:n jatkuvaa digitointiprojektia, joka tämän aineiston osalta valmistuu ensi vuonna. Tässä hyödynnetään myös Suomi24 -korpusta, joka on olemassa Helsingin yliopiston kielten laitoksella.

Meidän ensisijaisena tavoitteenamme ei ole digitaalisten aineistojen tuottaminen, vaan haluamme testata erilaisia digitalisia ja humanistisia tutkimusmenetelmiä ja niiden yhdistelmiä sekä uusia tapoja julkaista tutkimuksen tuloksia.

Mikä painoarvo e-aineistoilla on opetustyössäsi?

Opetuksessa on olemassa erilaiset oppimisalustat, joilla voi jakaa joustavasti tietoa. Tähän liittyy käänteisen luokkahuoneen idea eli opiskelijoille tarjotaan verkossa materiaalia, johon he perehtyvät ennen luentoa. Luennoista tulee ihan erilaisia, koska niitä ei käytetä vain tiedon kaatamiseen. Luokassa syntyy keskustelua.

Ovatko e-aineistot tehostaneet tutkimustasi?

Aikoinaan tein väitöskirjaa Uppsalassa vierailevana tutkijana ja yhtenä kysymyksenä oli ideaalirealistinen estetiikka Suomessa ja Ruotsissa. Sanomalehdet olivat vain mikrofilmeillä ja fyysisinä lehtinä, joten se oli melkoisen tehotonta ajankäyttöä! Nykyään lehdistä voi etsiä hakusanoilla ja e-aineistojen käyttötapoja kehitetään koko ajan.

Mitä kokemuksia sinulla on avoimesta julkaisemisesta?

Kannatan avointa julkaisemista. Haasteena on se, että kustannukset aiotaan laittaa tutkijan maksettaviksi. Ongelmana on myös, että verkko on laaja ja rannaton; jos jotain julkaisee vain Open Accessina muuten kuin vakiintuneella foorumilla, ei artikkeli saa mitään huomiota. Tiede on impaktia ja institutionaalisten portinvartijoiden logiikka yhä toimii: jos on tunnettu lehti, artikkeli saa näkyvyyttä.

Uskon, että nykyään nopein tapa julkaista on blogimuodossa. Siinä voi tarjota yleistajuista ensikäden tietoa ja me kaikki kirjoitamme niitä.

- **Nelli:** portaali Kansalliskirjaston ja Helsingin yliopiston kirjaston e-aineistoihin.
- **E-aineistojen hankinta:** Kansalliskirjasto ja Helsingin yliopiston kirjasto hankkivat e-aineistonsa yhteisesti kaikkien asiakkaidensa käyttöön paikallisesti kirjastoissa ja etäkäyttöön yliopisto-organisaation jäsenille. Kansalliskirjasto ottaa e-aineistojen hankintapäätöksissä huomioon, resurssien puitteissa, tutkijoiden toiveet.
- **Finna.fi** -stä löytyvät Kansalliskirjaston verkossa saatavilla olevat ja kaikille avoimet aineistot.

**TUTKIJA SAMU
NISKANEN,
HELSINGIN YLIOPISTO**

Mitä tutkimuksesi käsittää?

Olen keskiajantutkija ja yksi tutkimuksen kohteeni on se, miten antiikin ja keskiajan teokset levisivät ja miten ne otettiin vastaan. Tutkin kirjeitä, kronikoita ja oppineita tekstejä, pääsääntöisesti Ranskasta, Englannista ja Italiasta, mutta myös Lähi-Idästä.

Millaisia kokemuksia sinulla on e-aineistoista?

Käytän e-aineistoja hyvin paljon. Jos tuntee hyvin kirjallisuuden kenttää ja on niin sisällä tekstissä, että tunnistaa allusion toiseen tekstiin, suoranaisen lainauksen, voi e-aineistojen avulla löytää tekstejä, joista ne on lainattu. Tutkin esimerkiksi erästä tekstiä 1000-luvulta, jonka kirjoittaja ei ollut hyvä latinan osaaaja. Tekstissä esiintyi kielikuva, josta näki heti, ettei hän voinut olla sen kirjoittaja. Latinankielisten kirjojen datapankin avulla, jossa on kokonaisia tekstejä antiikista 1500-luvulle asti, löysin viittauksen alkuperäisen kirjoittajan. Hän oli auktori, joka oli elänyt 100 vuotta aiemmin ja jota silloin luettiin paljon Normandias-

sa, mutta jota nykyään kukaan ei lue. Löysin siis aivan uuden tason tutkimaani tekstiin.

Ovatko e-aineistot tehostaneet tutkimustasi?

Ennen uutta aikaa kaikki kirjat levitettiin kopioimalla ja prosessissa niiden nimikkeet muuttuivat. Nämä muutokset kertovat paljon tekstien vastaanotosta. Keskiajalla teosten genren rajat olivat hyvin liukuvia ja niiden muuttuvat nimikkeet kertoivat myös eri näkökulmista, teos saattoi olla sankarillisen teon historiaa tai matkakuvausta. E-aineistot mahdollistavat nimistön laajan kartoittamisen.

Dosentit Tuomas Heikkilä ja Teemu Roos ovat yhdessä kehittäneet merkittävästi stemmatologiaa, käsikirjoitusten kehityshistorian elektronista laskentatapaa, joka vastaa millaisiin sukupuihin käsikirjoitukset asettuvat. Sen avulla voi löytää miten teksti polveutuu, miten käsikirjoitukset liittyvät toisiinsa ja mikä on tekstin puhtain muoto, jos se esiintyy monissa käsikirjoituksissa.

Yksi tutkimustani tehostava aineisto on myös Englannin keskiaikaiset kirjastokatalogit, joista lähes kaikki on julkaistu. On myös hyödyllisiä datapankkeja, jotka sisältävät otteita eri kokonaisuuksista, bibliografisia tietoja, painettuja kirjoja ja käsikirjoituksia.

Miten Kansalliskirjasto vastaa odotuksiisi?

Olin itse mukana Kansalliskirjaston fragmentti-projektissa, hankkeessa jonka yksi osa on keskiaikaisten käsikirjoitusten siirtämisessä nettiin. Hankkeessa, joka on edelleen käynnissä, on luotu hienot sivustot ja täsmälliset katalogit, ja se on ehdottomasti tärkeintä mitä on saavutettu Suomen keskiajan tutkimuksen saralla tämän sukupolven aikana.

Historian tutkijana, käytätkö mieluummin printti- vai e-aineistoa?

Käsikirjoitusten rakenteellinen ominaisuus on tutkimuksessani tärkeää. Teksteihin tehtyjä korjauksia ei näe, jos niitä ei selvitä itse käsikirjoituksesta.

En vierasta digikäyttöä, sen parempi mitä helpommin pääsen käsiksi aineistoon missä vaan. On monia kysymyksiä, mihin ei voi vastata, jos ei käytä e-aineistoja. Mutta printtikirja on kaikkea muuta kuin kuollut. Kun luen tutkimusta, käytän ehdottomasti mieluummin painettua kirjaa, johon voi tehdä muistiinpanoja suoraan.

TUTKIMUKSEN HAASTEET DIGITAALISESSA AJASSA

Digitaalisten ihmistieteiden tutkijat eivät voi jakaa tutkimusaineistojaan yhtä vapaasti kuin luonnontieteilijät. Millaisia lainsäädännöllisiä haasteita he kohtaavat?

TEKSTI: KRISTER LINDÉN

KRISTER LINDÉN

Tekijänoikeus on merkittävässä roolissa digitaalisissa ihmistieteissä. Digitaalisten ihmistieteiden tutkijat tarvitsevat aineistoja tutkimusta varten ja iso osa koostuu muiden kuin tutkijoiden itsensä valmistamista kielellisistä tuotoksista. Tämä on ihmistieteille ominaista verrattuna luonnontieteisiin ja moniin muihin tieteenaloihin, missä tutkijat tuottavat itse aineistonsa tekemällä kokeita ja keräämällä mittausdataa.

Henkilödata on toinen merkittävä tekijä digitaalisissa ihmistieteissä, missä osa aineistoista on toki mittausdatan kaltaista kuten haastatteluja, mielipidemittauksia tai laitteiden tuottamia mittauksia ihmisten toiminnasta. Silloin niihin usein liittyy tunnistetietoja ja taustamuuttujia, joilla voidaan tunnistaa havaintoihin liittyviä henkilöitä.

AINEISTON KÄYTÖN RAJOITUS

Joskus digitaalisten ihmistieteiden aineistojen käyttöä rajoittaa sekä tekijänoikeus että henkilötietolaki. Esimerkki tästä on tietokantaan kerättyjä havaintoja, kuvia tai haastatteluja, joista yksittäisiä henkilöitä voidaan tunnistaa, kun Euroopassa tähän liittyy myös tietokantasuoja, joka on sekin eräänlainen tekijänoikeus.

Tieteenaloilla, missä aineistot ovat muusta kuin ihmisistä kerättyä mittausdataa, tutkijoilla

on täysi määräysvalta siitä, mitä tapahtuu aineistoille. Näillä tieteenaloilla on käytäntö, että data on ilmaista ja datan avoin julkaiseminen on edellytys tutkimustuloksien toistettavuudelle ja riippumattomalle arvioinnille. Yhteiskunnan tuottamien tietomäärien kasvaessa vastaavat periaatteet ovat tulossa myös digitaalisten ihmistieteiden aineistoille.

Sekä henkilötiedoille että tekijänoikeudelle on aikarajoitus. Tekijänoikeudessa suoja-aika on tyyppillisesti 70 vuotta tekijän kuoleman jälkeen, joten jos tekijä kirjoittaa teoksen 20-vuotiaana ja elää 90-vuotiaaksi, teos vapautuu 140 vuotta kirjoittamisen jälkeen. Henkilötiedot vapautuvat heti henkilön kuoleman jälkeen, mutta se ei ole lopullinen ratkaisu ongelmiin. Esimerkiksi haastattelussa henkilö on voinut puhua myös muista, jotka ovat edelleen elossa. Jos olisimme pelkkien suoja-aikojen varassa, nyky-yhteiskunnan tutkiminen tällaisten aineistojen avulla olisi mahdotonta.

Digitaalisissa ihmistieteissä henkilödatan osalta voi myös vedota siihen, että julkisista lähteistä kerätyt tiedot eivät nauti henkilötietosuojaa. Tämä auttaa, jos tutkii julkaistuista lehdistä tai internetistä saatua tietoa. Vastaavasti tekijänoikeuden puolella on EU-tuomioistuimen päätös, että linkki verkossa oleviin tietoihin on laillinen. Ilman tätä EU-päätöstä Google ja muut vastaavat

hakupalvelut olisivat laittomia Suomessa. Tämän päätöksen nojalla FIN-CLARIN voi tarjota prosessoituja näytteitä ja hakutuloksia julkisessa verkossa löytyvistä aineistoista verkkopalvelussaan <http://korp.csc.fi/>.

SOPIMALLA ETEENPÄIN

Jos aineistot eivät ole julkisia, tarjotaan yleisratkaisuksi sopiminen. Ihmiset voivat vapaaehtoisesti antaa omia kielellisiä tuotoksiaan ja heitä koskevia tietoja tutkimuksen hyväksi. Pienessä mittakaavassa ja kertyvien aineistojen suhteen näin voidaan tuki toimia. Esimerkkinä tästä on AllerMedian ylläpitämä keskustelufoorumi Suomi24, jossa käyttöehdot hyväksymällä kirjoittajat samalla antavat luvan käyttää kirjoituksiaan tutkimustarkoituksiin. FIN-CLARIN on tämän perusteella pystynyt sopimaan AllerMedian kanssa, että tätä aineistoa voidaan jakaa ilmaiseksi tutkijoille <http://korp.csc.fi/download> -palvelun kautta.

AllerMedian tavoite on edistää Suomi24-aineiston tutkimusta jakamalla aineistoa, jolloin tutkijat myös suhtautuvat yritykseen myönteisesti. Kun tutkijat ja opiskelijat tottuvat käyttämään aineistoa ja siirtyvät ideoineen akateemisen maa-

piostolle voi hankkia käyttöoikeuksia. FIN-CLARIN on hankkinut tällaisia oikeuksia mm. Kansalliskirjaston skannaamiin sanoma- ja aikakauslehtiin, joten nekin ovat näytteinä <http://korp.csc.fi> -palvelussa ja ovat tulossa luvan hankkineiden tutkijoiden ladattaviksi <http://korp.csc.fi/download> -palvelusta. Käyttöluvan voi hankkia <http://lbr.csc.fi> -palvelun kautta. Henkilödatan osalta FIN-CLARIN voi hankkia Kansallisarkistosta vastaavan oikeuden arkistoida ja jakaa yksittäisiä aikaisemmin kerättyjä aineistoja tutkimustarkoituksiin.

TUTKIMUSPOIKKEUS YKSINKERTAISIN RATKAISU

Tutkijoille yksinkertaisin tie eteenpäin olisi kuitenkin kattava tutkimuspoikkeus lainsäädännössä. Henkilödatan osalta sellainen jo löytyy, koska henkilötietoja sisältävää dataa saa kerätä ja arkistoida tutkimustarkoituksiin, kunhan siitä julkaitaan vain ei-tunnisteellisia versioita tai koosteita. Vastaavaa ei löydy tekijänoikeudesta Suomesta eikä muista Pohjoismaista.

EU komissio on ehdottamassa pakollista tekijänoikeuden poikkeussäännöstä, joka olisi luulta-

Jotta digitaalisissa ihmistieteissä olisi mahdollista jakaa tutkimusaineistoja yhtä vapaasti kuin luonnontieteissä, tarvitaan poikkeussäännös.

ilman ulkopuolelle, yhteistyö AllerMedian kanssa voi tarvittaessa jatkua kaupallisissa merkeissä, jolloin aineiston käyttö ei enää ole ilmaista.

Sopimalla tekijöiden tai tiedonluovuttajien kanssa voidaan kerätä myös muita aineistoja vastaavalla tavalla. Ongelmana on kolmas osapuoli, jonka lupaa tai suostumusta ei ole voitu hankkia. Takautuvasti oikeuksien tai suostumuksien kerääminen on usein aikaa vievää tai jopa mahdotonta. Esimerkkinä tästä ovat sanomalehdet, joiden artikkeleiden kirjoittajilla tai kirjoittajien jälkeläisillä on sähköiset oikeudet viime vuosidan alussa kirjoitettuihin lehtiartikkeleihin. Vanhan sanomalehden skannaaminen ja vieminen tekstimuotoon, jotta siihen voi kohdistaa hakutoimintoja, vaatii luvat kaikkien artikkelien kirjoittajilta tai kirjoittajien perikunnilta.

Tekijänoikeuden osalta Suomen laki tarjoaa sopimuslisenssin, jonka mukaan maksamalla Ko-

vasti samankaltainen kuin Britanniassa. Tämä mahdollistaisi tutkijoille tiedonlouhinnan sellaisista aineistoista, joihin heillä on laillinen pääsy. Valitettavasti tämä ei vielä salli kerättyjen ja työstettyjen aineistojen arkistointia ja jakamista muille tutkijoille tutkimustarkoituksiin, vaan jokainen tutkija joutuisi edelleen keräämään ja työstämään aineistonsa uudestaan.

Jotta digitaalisissa ihmistieteissä olisi mahdollista jakaa tutkimusaineistoja yhtä vapaasti kuin luonnontieteissä, tarvitaan poikkeussäännös, joka sallii tekijänoikeudenalaisten aineistojen arkistoinnin ja jakelun tutkimustarkoituksiin edes akateemisten tutkijoiden kesken. Jotain vastaavaa mitä henkilötietolakiin on säädetty arkistoinnista ja jakelusta tutkimustarkoituksiin, pitäisi säätää myös tekijänoikeuslakiin.

Kirjoittaja on FIN-CLARIN:in tutkimusjohtaja.

TIETEELLISET KIRJASTOT MUUTTUVASSA DIGIYMPÄRISTÖSSÄ

Kehittyvät teknologiat sisältävät uusia tapoja käyttää jo olemassa olevia tietovarantoja, mutta myös luovat tieteellisille kirjastoille uusia haasteita toimintansa kehittämiseksi ja uusien teknologioiden soveltamiseksi. Miten tieteelliset kirjastot voivat käsitellä muutosta ja miten ne voivat sopeutua siihen?

TEKSTI: JUSSI-PEKKA HAKKARAINEN

KANSALLISKIRJASTO

Tieteellisten kirjastojen muuttuvan toimintakentän monimuotoisuuden etsittiin näkökulmia ja ratkaisumalleja Trondheimissa 20.–22.huhtikuuta 2015 järjestetyssä konferenssissa, *Emerging Technologies for Academic Libraries*. Konferenssin annista voidaan nostaa kolme laajempaa keskustelua, jotka ovat ajankohtaisia myös Suomessa. Ensimmäinen näistä liittyy avoimeen tieteeseen ja vaikuttavuudenarviointiin.

VAIKUTTAVUUDENARVIOINNIN MENETELMÄT MUUTTUVAT

David Nicholas Euroopan komission alaisesta Joint Research Centre:stä esitteli puheenvuorossaan huhtikuun puoleessa välissä julkaistua raporttia tutkimuksen vaikuttavuudenarvioinnin välineistä ja menetelmistä.

Raportin mukaan tutkimuksenarviointi on muuttumassa ja nopeasti, sillä tutkijoiden tieteellistä toimintaa ei voida enää kokonaisuudessaan mitata perinteisin menetelmin, kuten vertaisarvioinnin, H-indeksien tai viittausten perusteella. Nicholas kollegoineen olivat listanneet raportissa

yhteensä 58 tutkija-aktiiviteettia, jotka ovat jollain muotoa mitattavissa, ja joista osaa ei voida enää arvioida tai mitata perinteisin menetelmin. Nicholasin mukaan mm. tutkijan osallisuus opeutukseen ja työhönjaukseen, julkiseen keskusteluun ja tieteellisen tiedon jakamiseen sosiaalisen median kautta jäävät nykyisten mittareiden ulkopuolelle, vaikka ne muodostavat tärkeän osan tutkijoiden aktiiviteeteista.

Perinteistä vertaisarviointia on kritisoitu paljon viime aikoina. Tutkimustulosten esittely onkin siirtynyt vahvasti verkkoon, uusiin ympäristöihin, joiden vaikuttavuutta ei voida mitata vanhojen menetelmin. Verrattain uudet vaikuttavuudenarvioinnin palvelut, kuten *ResearchGate* ja *Kudos*, ovatkin tarjonneet tutkijoille, ja avoimelle tieteele yleensä, mahdollisuuden jakaa tutkimustietoja sosiaalisessa mediassa ja analysoida tutkimustulosten vaikuttavuutta. Ja palvelut ovat kasvamassa nopeaan tahtiin: raportin mukaan uusilla palveluilla on yhteensä jo 30 miljoonaa käyttäjää. Nicholasin mukaan kirjastoilla voisi olla merkittävä rooli tässä siirtymässä mm. tarjoamalla tilastointi- ja bibliometriikkapalveluita arvioinnin tueksi.

TYÖKALUT KUNTOON!

Tiedonlouhinta ja sen menetelmät olivat niin ikään voimakkaasti läsnä keskusteluissa. Isäntäorganisaation (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim, NTNU) Johanne Kristiansen ja Marius Warholm Haugen puhuivat kokotekstitietokantojen käytöstä tutkimuksen näkökulmasta. Heidän projektissaan, *Enlightenment News*, vertaillaan kahta tietokantaa: *Burney Collectionia* ja *British Periodicals Onlinea*. Kristiansen kyseenalaisti esitelmässään ”Searching vs. Browsing: Discussing Digital Methodology?” tietokantojen hakutoimintoja havainnoistamalla, mitä ongelmia käyttöliittymien rajattuihin hakutoimintoihin liittyy lähdekritiikin näkökulmasta.

kijöiden motivoinnista. Jurgen Appelon ja Göteborgilaisen Chalmersin yliopiston johtajan Daniel Forsmanin keynote-esitelmät tarjosivat esimerkkejä, joiden avulla oli saavutettu laadukkaampaa johtamista, mutta myös parempaa työilmapiiriä.

Yritysmailmassa toimivan Appelon esitelmän ”Manage yourself!” keskeinen viesti oli, että johtaminen on liian arvokasta jättää vain johtajien vastuulle, sillä koko organisaatio on vastuussa työkuulttuurin parantamisesta. Tämä siksi, että linjaorganisaatiossa työskentelevät henkilöt ovat oman työnsä asiantuntijoita ja heille tulisi antaa enemmän vastuuta sekä suunnittelussa että (itensä) johtamisessa.

Daniel Forsmanin esitelmä ”Oh, so we should change the way we work?” tarjosi konkreettisen

Nicholasin mukaan mm. tutkijan osallisuus opetukseen ja työhajaukseen, julkiseen keskusteluun ja tieteellisen tiedon jakamiseen sosiaalisen median kautta jäivät nykyisten mittareiden ulkopuolelle, vaikka ne muodostavat tärkeän osan tutkijoiden aktiviteeteista.

Samaan ongelmakenttään paneutuneen Marius Warholmin esitelmän ”Using Digital Libraries as Primary Research Tool” lähtökohta oli edellistä teoreettisempi ja metodologisempi. Koska kokotekstitietokannat ovat muokanneet ja muokkaavat edelleen tutkijan työskentelytapoja ja ovat täten muokanneet etenkin humanistisen tutkimuksen metodologiaa, on Warholmin mielestä tarpeen käydä periaatteellinen keskustelu, miten tähän muutokseen voidaan varautua ja ottaa muuttuneet käytänteet ja tutkijoiden tarpeet huomioon. Warholmin mukaan olisi tärkeää sekä kehittää digitaalisten kokoelmien analysointimenetelmiä että tulevaisuuden tutkijoiden työkalupakkia vastaamaan tutkimuksen haasteita. Kirjastojen tietopalveluilla ja informaatioilla olisi tässä suhteessa paljon annettavaa, varsinkin aloitteleville tutkijoille.

KIRJASTOJEN JOHTAMINEN MUUTTUVASSA TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ

Emtacl-konferenssi oli erityisen antoisa niille, jotka kaipasivat näkemyksiä (kirjastojen) johtamisesta, työkuulttuurin muutoshallinnasta ja työnte-

esimerkin muutosjohtamisesta Chalmersin yliopiston kirjastossa. Chalmersin kirjaston henkilökunnalle annettiin enemmän vastuuta mm. käytettävien työkalujen kehittämisessä. Kun päätöksentekoa siirrettiin norsunluutornista asiantuntijoille, niin asiakkaiden tarpeisiin pystyttiin vastaamaan aikaisempaa laadukkaammin. Tämä hierarkian romuttaminen otettiin Chalmersissa hyvin vastaan: se koettiin motivoivaksi ja antoi henkilökunnalle mahdollisuuden muutoksen hallintaan, päätöstentekoon ja kehitystyöhön, kun taas kirjaston johdon tehtäväksi jäi toimintaedellytyksen luominen ja mahdollisten raja-aitojen mataltaminen.

Kirjoittaja on Kansalliskirjaston tutkimuskirjaston projektipäällikkö.

Lisäinfoa:

→ www.emtacl.com

→ Konferenssin esitelmät videoituina:

<https://vimeo.com/channels/910704>

IN MEMORIAM

Pohjolan kartan historian tunnetuksi tekijä Ulla Ehrensvärd

FIL. TOHT. CECILIA AF FORSELLES

Professori Ulla Ehrensvärd (1927–2015) toimi 1900-luvun loppupuolella Kansalliskirjaston ja John Nurminen säätiön kansainvälisesti tunnettuna ja arvostettuna yhteistyökumppanina kartografian historian alalla. Hän osallistui Helsingissä järjestettäviin kartografian historian näyttelyiden järjestämiseen ja julkaisuprojekteihin. Minulla oli 1990-luvulla ilo nuorena tutkijana ja Adolf Erik Nordenskiöldin laajan kokoelman julkaisuprojektin päätoimittajana tutustua Ullaan ja saada häneltä asiantuntevia neuvoja. Tapasin hänet myös useassa kansainvälisessä kartografian konferenssissa Euroopassa.

TUTKIJA

Ehrensvärd kuului kartografian historian kansainvälisesti arvostettuihin tutkijoihin. Muutamia kuukausia ennen kuolemaansa hän saikin ensimmäisenä ruotsalaisena vastaanottaa kansainvälisenä kunnianosoituksena Helen Wallis Award -palkinnon, jonka The International Map Collectors' Society Lontoossa jakaa erittäin

Ulla Ehrensvärdin väitöskirja vuonna 1974 käsitteli mitalitaiteilija Erik Lindbergiä (1873–1966).

ansioituneelle kartografian historian asiantuntijalle.

Ulla Ehrensvärdin akateeminen kiinnostuksen skaala oli varsin laaja. Hän oli paitsi kartografian historian myös taidehistorian, kirjakuvituksen, numismaatiikan, arkkitehtuuripiirustusten sekä Ruotsi-Venäjä suhteiden asiantuntija. Suomessa hänet tunnettiin ensisijaisesti useiden kartografian historian artikkeleiden ja teosten kirjoittajana. Muun muassa vuonna 2006 ilmestyi ruotsinkielisen laitoksen rinnalle myös englanniksi ja suomeksi hänen laaja teoksensa *Pohjolan kartan historia – myyteistä todellisuuteen*.

URA

Ulla Ehrensvärd toimi vuosina 1963–1983 lähes kaksikymmentä vuotta Ruotsin kansalliskirjaston (Kungliga Biblioteket) karttaosaston johtajana. Sen jälkeen hän toimi johtajana Ruotsin sota-arkistossa (Krigsarkivet), jonka kokoelmat sisältävät paljon myös Suomea koskevaa historiallista aineistoa. Hänelle myönnettiin professorin arvonimi vuonna 1990. Vuonna 2003 Kungliga Biblioteket omisti hänelle juhlaulkaisun (Accurata Descriptio), johon allekirjoittanut osallistui artikkelilla Suomen suurten historiallisten karttakokoelmien muodostajista, tutkimusmatkailija Adolf Erik Nordenskiöldistä ja ulkoministeri Carl Enckellistä.

LUOTTAMUS- JA EDUSTUSTEHTÄVIÄ

Ulla Ehrensvärdillä oli myös monia luottamus- ja edustustehtäviä. Hän toimi mm. Ruotsin Istanbulin tutkimusinstituutin sihteerinä 1976–1988 ja myöhemmin saman instituutin ystävähdistyksen puheenjohtajana yli kymmenen vuotta. Vuosina 1995–2002 hän toimi Svenska Orientsällskapet -seuran puheenjohtajana ja oli lähes 40 vuotta Ruotsin edustajana International Cartographic Association -seurassa. Hän oli ruotsalaisen Kungliga Vitterhetsakademien -akatemian kirjeenvaihtajajäsen sekä Kungliga Örlogsmannasällskapet -seuran kunniajäsen. Ehrensvärd vastaanotti useita ruotsalaisia ja kansainvälisiä huomionosoituksia ja kunniamerkkejä.

Kirjoittaja on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston johtaja ja Kansalliskirjaston johtokunnan jäsen. Hän toimii lisäksi mm. Suomen Oppihistoriallisen Seuran puheenjohtajana ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) varapuheenjohtajana.

Kansalliskirjaston blogit esittelyssä

SCRIPTA SELECTA:
KIRJASTON HENKILÖKUNTA
AVAA KOKOELMIEN
KÄTKÖJÄ

TEKSTI: MIKA HAKKARAINEN

Vuosi sitten Kansalliskirjaston verkkosivuille avattiin blogi *Scripta selecta*, kirjoituksia Kansalliskirjaston kokoelmista. Kansalliskirjaston luoliin kätkeytyy paljon erityyppistä, -kielistä ja -aikaista aineistoa, jotka eivät välttämättä helposti avaudu verkkosivujen pelkistetyn informaation kautta. Blogin ajatus onkin esitellä kirjaston kokoelmia vähän pintaa syvemmltä, laajentaa usein vähäiseksi jäänyttä tietämystä niistä ja tietysti herättää kiinnostusta niin tutkijoiden kuin laajemman yleisön piirissä.

Blogin kirjoittamiseen osallistuu laaja joukko Kansalliskirjaston henkilökuntaa. Teemojen valinnoissa heijastuvat luonnollisesti kunkin kirjoittajan vastualueet, erikoisosaaminen ja tietysti henkilökohtaiset kiinnostuksenkohteet. Blogeissa on esitelty pienempiä alakokoelmia, yksittäisiä teoksia, temaattisia kokonaisuuksia jne.

Kirjasto vastaanottaa säännöllisesti isompia ja pienempiä aineistolahjoituksia, ja niistä tiedottaminen tapahtuu juuri blogin kautta, heti aineiston saavuttua kirjaston tiloihin. Uutta on myös kirjaston käyttäjien ja alumnien haastattelut ja kertomukset aineistosta, jotka heitä Kansalliskirjaston tarjonnassa kiinnostavat.

Lukijoilla on mahdollisuus kommentoida kirjoituksia; kaiken tyyppiset kommentit ja lisäkysymykset ovat enemmän kuin tervetulleita. Toivommekin, että kokoelmien

yleisen tunnettuuden ohella blogi herättäisi entistä laajempaa mielenkiintoa kokoelmiin yliopistojen tutkijoiden, opettajien ja opiskelijoiden keskuudessa, samoin kuin ajatuksia niiden hyödyntämiseen opinnäytteissä ja tutkimushankkeissa.

Jag mig med!
VINKAR OCH RÅD FÖR CYCLISTER.
E. 1910

Gynna velocipedsporten
genom att ingå i
Finska Cyclistförbunden.

Årsavgiften är endast 3 mk, hvar till första året kommer en inskrifningsavgift af 1 mk. Förbundsmärket i silver och emalj kostar 4 mk. Anmälan kan ske i
G. F. Stockmanns Velocipeddepot.

Helsingfors Velocipedklubbs

Program för 1900

Den 6 Maj. Inbjudas stadens velocipedister att deltaga i en värparad med musik. Samling kl. 1/2 9. f. m. å Kaisaniemi plan.

- 27 • Värtälän å Djurgårdsbanan.
- 22 Aug. Internationell täflan å Djurgårdsbanan.
- 9 Sept. Hösttälän å Djurgårdsbanan.

OBS! H. V. K. medlemmar half inträdesavgift.

Utfärder anordnas af ridscheferna. Nya medlemmar välkomna. Anmälan sker genom medlemmar eller hos klubbens sekreterare Trekanten 9.

Aktiebolaget Handelstryckeriet.

Kansalliskirjaston Pienpainatekokoelmassa on yli 200 pyöräilyaiheista painatetta: matkaoppaita, pyöräilyseurojen sääntöjä ja kertomuksia polkupyöräseurojen toiminnasta aina 1890-luvun lopulta 1940-luvulle. Kansalliskirjaston Jussi-Pekka Hakkarainen vie lukijansa pyöräretkelle halki kesäisen Suomen taskussaan reitti-ohjelma, sääntökirjanen ja pyöränhuolto-opas yli sadan vuoden takaa blogissaan "Tour de Finlande – matka suomalaisen polkupyöräilyn historiaan" (21.3.2014).

[blogs.helsinki.fi/
scriptaselecta/](https://blogs.helsinki.fi/scriptaselecta/)

Maailman vanhin säilynyt arabiankielinen keittokirja Kitab al-Tabikh Kansalliskirjaston kokoelmista. Käsikirjoitus on 1200-luvulla tehty kopio 900-luvun toisella puoliskolla kootusta teoksesta. Tutkija Kaj Öhrnberg kertoo sen kiehtovan tarinan blogissaan "Arabialaisen haute cuisinen alkuvaiheita" (7.4.2015).

MINUN AARTEENI: KIRJASTON KÄYTTÄJIEN SYKÄHDYTTÄVÄT LÖYDÖT

TEKSTI: INKERI PITKÄRANTA

Marraskuussa 2014 käynnistyi Kansalliskirjaston uusi blogi *Minun aarteeni*. Blogiin kutsutaan kirjoita kiinnostuneita kansalaisia kertomaan elämänsä todellisista, sykähdyttävistä löydöistä, jotka he haluavat jakaa muidenkin kanssa. Aarre voi olla romaani, runokirja, tietokirja, dekkari, sarjakuvalehti tai peli Kansalliskirjaston ainutlaatuisista kokoelmista. Kirja voi tuottaa iloa, lohtua, jännitystä – muuttaa jopa koko maailman.

Ensimmäisenä blogiin kirjoitti valtioneuvos Riitta Uosukainen. Hänen aarteensa on Edith Söder-

granin kootut runot *Samlade dikter*: ”Ne ovat minulle kertakaikkinen voimanlähde. Olen pitänyt pohjoismaissa hänen runojaan mukana ja korostanut puheissani sitaateissa hänen uskomatonta voimaansa liehuttaa elämän lippua sairaudesta ja köyhydestä huolimatta”. (4.11.2014).

Tähän mennessä ”Minun aarteeni” -blogissa on julkaistu 20 kirjoitusta Topeliuksesta Slavicaan, joululehtiin, ruokalistoihin, dekkareihin, keittokirjoihin ja Johannes Kepleriin. Professori Antto Leikola valitsi Charles Darwinin: ”Hänen kirjansa ovat, maailmanhistoriallisesta merkityksestään riippumatta, kiehtovaa luettavaa, ja hän itsekin tuntuu olleen omalla tavallaan kiehtova persoona. Sitä paitsi olen viettänyt hänen seurassaan, kään-

nöstyön merkeissä, melkoisen osan elämästäni.” Tutkija Raija Majamaan aarre taas löytyi Kansalliskirjaston Reenpään kokoelmasta: *Lustfärd till Aavasaksa: Huvi-matka Aavasaksaan* -lautapeli vuodelta 1879. (9.2.2015). Peliä oli pelattu Elias Lönnrotin perheessä.

Mikä on sinun aarteesi? Löytyykö se Kansalliskirjaston kokoelmista? Ota yhteyttä blogin toimittajaan Inkeri Pitkärantaan inkeri.pitkaraanta@helsinki.fi

[blogs.helsinki.fi/
minunaarteeni/](https://blogs.helsinki.fi/minunaarteeni/)

Kansalliskirjasto allekirjoitti Haagin julkilausuman avoimen tiedonlouhinnan puolesta

Kansalliskirjasto allekirjoitti ensimmäisten joukossa maailmassa historiallisen Haagin julkilausuman touko-kuussa. Julkilausuma peräänkuuluttaa sekä tekijänoikeuslain välitöntä uudistamista että tasavertaisempaa tiedonsaantia jarruttavien esteiden poistamista.

Julkilausumalla ajetaan muutosta, joka toteutuessaan voisi tuoda ratkaisuja useisiin maailmanlaajuisiin ongelmiin. Avoin tieto toisi mahdollisuuden saattaa esim. lääketieteellisiä hoitokeinoja laajempaan käyttöön tai vaikuttaa ilmastonmuutokseen.

Suomalaiset kulttuuriperintöaineistot ovat yhä enenevässä määrin digitaalisia. Kansalliskirjaston pitkäaikaisena tavoitteena on edistää näiden aineistojen monipuolista tutkimuskäyttöä ja samalla tukea avointa tiedettä ja tutkimusta.

Haagin julkilausuma on tärkeä kannanotto digitaalisten aineistojen sisältöjen ja datan avaamiseksi tutkimukselle, sekä datalähtöisen tutkimuksen edistämiseksi Euroopassa ja Suomessa. Datalähtöinen tutkimus mahdollis-

taa uusia näkökulmia ja tätä myötä tutkimustuloksia, joiden tuloksista ja vaikuttavuudesta hyötyy koko kansakunta.

”On välttämätöntä, että nopeasti muuttuvassa digitaalisessa maailmassa tutkijat ja yhteiskunta voivat käyttää hyödykseen tekniikkaa tehdäkseen uusia löytöjä. Jos onnistumme saavuttamaan tämän ns. ison datan (Big Data) piirissä olevan tiedon, tutkimuskäytännöt voisivat mullistua ja jopa ihmishenkiä voitaisiin pelastaa”, sanoi Kristiina Hormia-Poutanen, Kansalliskirjaston kirjastoverkkopalvelujen johtaja ja Euroopan tieteellisten kirjastojen liiton (LIBER) puheenjohtaja. LIBER on koordinoinut julkilausuman toteutuksen.

44 TRILJOONAA GIGATAVUA TIETOA VUONNA 2020

Ns. isoa dataa (big data) syntyy koko ajan, kun ihmiset käyttävät digitaalisia palveluita ja jättävät jälkeensä digitaalisia jalanjälkiä. Tästä syntyy valtava määrä tietoa. On tärkeää edistää ratkaisuja, jotka tukevat digitaalisen

ajan tiedonsaantia ja aineistojen analysointia parhaalla mahdollisella tavalla, etenkin alati kasvavan tietotulvan edessä. Ihmisten luoma ja kopioima data kasvaa kaksinkertaisesti joka toinen vuosi ja sen odotetaan saavuttavan 44 triljoonaa gigatavua vuoteen 2020 mennessä.

MUUTOSTA TEKIJÄNOIKEUSLAKIIN

Julkilausuman allekirjoittaneet uskovat, että tekijänoikeuslakia ei ole alun perin säädetty tiedon ja datan jakamisen säännöstelyyn ja valvontaan. Oikeus vastaanottaa ja jakaa tietoa pohjaa YK:n ihmisoikeuksien julistukseen, mutta tekijänoikeuslain soveltaminen nykymaailmassa usein rajoittaa tätä oikeutta.

Julkilausuman on allekirjoittanut maailmanlaajuisesti jo yli 170 organisaatiota.

Organisaatiot ja yksityishenkilöt voivat halutessaan allekirjoittaa The Hague Declaration on Knowledge Discovery in the Digital Age -julkilausuman osoitteessa www.thehaguedeclaration.com

LARS-GUNNAR NORDSTRÖMIN AINUTLAATUINEN JAZZ-KOKOELMA KANSALLISKIRJASTOLLE

Lars-Gunnar Nordströmin Säätiö on lahjoittanut Kansalliskirjastolle laajan jazzmusiikin kokoelman. Aineisto kattaa 15 000 äänilevyä, kirjallisuutta ja musiikkilaitteita. Kokoelma on taidemaalari, kuvanveistäjä ja graafikko Lars Gunnar Nordströmin keräämä, ja se edustaa jazzin historiaa 1940-luvulta aina 2000-luvulle saakka.

”Nyt Kansalliskirjastoon siirtyvä kokoelma on Lars-Gunnar Nordströmin koko elämän mittaisen jazz-intoimion tulos. Jazzilla on ollut hänen taiteeseensa suuri vaikutus, vaikka hän omien sanojensa mukaan varoikin musiikin sekoittamista maalaamiseen”, totesi säätiön puheenjohtaja Mauri Niemi lahjoitustilaisuudessa. ”Säätiön tehtävänä on konkreettisen

nykyaikaisen edistämisen ohella luoda edellytykset Nordströmin levykokoelman kuuntelemiselle. Nyt tehty lahjoitus Kansalliskirjastoon turvaa pitkäjänteisesti sen, että kokoelma on kaikkien käytettävissä ja että se säilyy yhtenä kokonaisuutena.”

Lahjoitettu aineisto tulee kantamaan nimeä ”Lars-Gunnar Nordströmin jazz-kokoelma – Lars Gunnar Nordström’s jazzsamling”. Kansalliskirjasto tuo aineiston asiakaskäyttöön vuoden 2016 aikana, ja se on käytettävissä kirjaston tiloissa.

”Kokoelman lahjoitus Kansalliskirjastolle on suuri kulttuuriteko. Kansalliskirjasto tulee sen avulla palvelemaan entistä paremmin suomalaisia musiikintutkijoita ja -harrastajia. Koko-

elma osoittaa, miten tinkimättömän laadukasta jazzin keräily voi olla. Tähän mennessä tämä valtava yksityiskokoelma on ollut vain kaupunkilegenda alan harrastajien keskuudessa, ja nyt sitä pääsevät tutkimaan alan harrastajat ja ammattilaiset”, sanoi Kansalliskirjaston johtaja Kai Ekholm.

Lars-Gunnar Nordström (1924–2014) on yksi merkittävimmistä konkreettisen taiteen edustajista Suomessa ja hänet tunnetaan suurista voimakasvärisistä maalauksistaan ja konstruktivisista teräsveistoksistaan.

Lars-Gunnar Nordströmin Säätiö – L-G Nordströms Stiftelse – Foundation for Constructive Art www.lgn.fi

Espanjalaisen humanisti, matemaatikko ja teologi Pedro Chacónin teos *De Triclinio sive de Modo convivendi apud Prisco Romanos* (Geneve, 1588/1590), käsittelee roomalaisten ruokailutapoja, ruokaa, viiniä, etikettiä ja aterian yhteydessä kuunneltavaa musiikkia.

Thomas Thesleff ja hänen isänsä antiikintutkija ja filologi Holger Thesleff lahjoitustilaisuudessa.

KANSALLISKIRJASTO SAI MERKITTÄVÄN LAHJOITUKSEN THOMAS THESLEFFILTÄ

Kansalliskirjasto sai huhtikuussa lahjoituksena Suomen mittakaavassa harvinaisen kokoelman vanhaa eurooppalaista kirjallisuutta 1500-luvulta 1800-luvun alkuun.

Aineisto sisältää historiaa, teologiaa, epistolografiaa sekä niteitä varhaisista tieteellisistä sarjoista ja antiikin auktorien editioita. Kaiken kaikkiaan sidoksia on 84. Huomattavaa lahjoituksessa on vielä se, että teosten aikalaissidokset ovat säilyneet.

Lahjoituksen takana on humanisti ja pankkiiri Thomas Thesleff:

”Lahjoitukseni perustuu oikeastaan kahteen asiaan: ensinnäkin muutama vuosi sitten minulle tarjoutui tilaisuus hankkia laajempi kirjastokokonaisuus, jonka alkuperä ja tarkoitus (provenienssi) olivat tiedossa. Tiedettiin myös, että kokoelma saattoi täydentää Kansalliskirjaston nykyisiä

kokoelmia usealla eri tavalla. Toiseksi, minulla oli jo oma pieni (noin 10 nidettä) vanhaa minulle mielenkiintoista kirjallisuutta 1600–1700-luvulta, joka yhdessä isomman kokonaisuuden kanssa saattoi tarjota vielä enemmän mielenkiintoa. Lisäksi perheemme perintökirjastoa on jonkin verran vielä jäljellä, isäni omistuksessa, ja se sopii hyvin nykyisen kokonaisuuden jatkoksi tulevaisuudessa.

Kun myös tiesin, että seuraava sukupolvi perheessämme ei enää lue latinaa, ranskaa, saksaa tai kreikkaa, tulin siihen lopputulokseen, että mieluummin tarjoan kokoelman Kansalliskirjastolle ja tutkijoiden käyttöön.

Sitä paitsi alkuperäisten pergamenttinidosten säilytysolosuhteet Kansalliskirjastossa ovat esimerkilliset, toisin kuin yksityiskodissa.

Minulle on hyvin tärkeää, että kir-

joitettu sana säilyy jälkipolville. Ajatus antaa sielunrauhaa.”

Lahjoitus täydentää merkittävästi Kansalliskirjaston kokoelmia, sillä kyseisiä teoksia ei löydy kirjastosta ennestään. Mukana on monia ainutlaatuisia julkaisuja kuten *Mercure Francois* vuosilta 1621–1622. Se on varhaisin tunnettu ranskalainen poliittinen kausijulkaisu (revue), joka ilmestyi vuosina 1605–1644.

Teokset ovat kiinnostavia myös omistushistoriallisesta näkökulmasta. Esimerkiksi protestanttiteologi Matthias Faciuksen teoksen *Clavis Scripturae Sacrae* loistosidos paljastaa kirjan ensimmäisen omistajan: etukanteen on kaiverrettu Preussin herttua Albrecht Friedrich'n (1568–1577) vaakuna.

Lahjoitus säilytetään nimikkokokoelmana. Tutkija-asiakkaiden käyttöön aineisto tulee vuoden 2016 aikana.

Kansalliskirjaston sanomalehtikokoelmien digitointia digitointi- ja konservointikeskuksessa Mikkelissä. Kirjasto on tähän mennessä tuottanut merkittävän digitoidun yhtenäisen lehtiaineiston yhteiskunnan käyttöön: yli yhdeksän miljoonaa sivua. Aineisto on käytössä digi.kansalliskirjasto.fi -palvelussa.

MIKKELIIN NOUSEE DIGITAALISEN TIEDONHALLINNAN TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISKESKUS

Tutkimuskeskus on saanut merkittävän rahoituksen Euroopan aluekehitysrahastosta. Rahoituksen myönsi Etelä-Savon maakuntaliitto. Keskuksen perustavat yhteistyössä Mikkelin ammattikorkeakoulu (Mamk), Helsingin yliopisto ja Kansalliskirjasto.

Digitaalisen tiedonhallinnan tutkimus- ja kehittämiskeskus vahvistaa Etelä-Savon maakunnan ja Suomen digitaalista kärkeä. Tutkimuskeskus tuo yhteen Mikkelin ammattikorkeakoulun digitaalisen tiedonhallinnan ja sähköisen arkistoinnin asiantuntijaryhmän sekä Helsingin yliopiston ja Kansalliskirjaston digitaalisten aineistojen tutkimuksen professorin tutkimusryhmän. Tutkimuskeskuksessa työskentelee yhteensä seitsemän henkilöä molemmissa organisaatioissa.

TAVOITTEENA SYVÄ OSAAMINEN TIEDON HALLINNASSA JA SÄILYTTÄMISESSÄ

Tutkimus- ja kehittämiskeskus syventää osaamista digitaalisessa tiedon hallinnassa ja säilyttämisessä. Toiminta keskittyy kahteen tutkimusalueeseen: 1) datasta tiedoksi ja tieto käyttöön sekä 2) digitaalisen säilyttämisen menetelmät ja välineet.

”Toivon ja uskon, että tästä syntyy positiivista pioneerihenkeä ja yhteinen visio ekosysteemistä, jossa tutkimus, kaupunki ja yritykset toimivat yhdessä liittyen erilaisten datavirtojen hyötykäyttöön”, sanoo Helsingin yliopiston digitaalisten aineistojen tutkimuksen professori Mikko Tolonen.

KANSALLISESTI JA KANSAINVÄLISESTI MERKITTÄVÄÄ TUTKIMUSTA JA KEHITTÄMISTÄ

Tutkimus- ja kehittämiskeskus luo uusia ja yhteisiä innovaatioita. Tuotetta-

va tieto hyödyttää osaavia ja erikoistuneita pienyrityksiä sekä muistiorganisaatioita, eli kirjastoja, arkistoja ja museoita.

Uusi tutkimuskeskus palvelee myös julkista sektoria ja järjestö- ja yhdistystoimintaa tuottamalla apuvälineitä sähköiseen tiedonhallintaan ja luotettavaan tiedon säilyttämiseen. Se edistää myös avoimen tieteen periaatteiden mukaisesti digitaalisen tiedon avaamista, louhimista, saatavuutta ja hyödyntämismahdollisuuksia.

Keskus on samalla tärkeä osa Suomessa nousevaa digitaalisten ihmistieteiden tutkimusta, jossa Kansalliskirjaston digitaalinen lehtikokoelma on merkittävä lähdeaineisto.

Digitaalisen tiedonhallinnan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen saama EAKR-rahoitus vuosille 2015–2017 on 752 764 euroa ja kokonaisbudjetti 1 254 607 euroa.

Kansalliskirjaston Petri Tuovinen otti lahjoituksen vastaan Kansallis-Kuoron puheenjohtaja Raija Seiloselta.

ALKUPERÄISIÄ KUROMUSIIKIN SÄVELLYS- KÄSIKIRJOITUKSIA KANSALLISKIRJASTOLLE

Kansallis-kuoro on lahjoittanut alkuperäisiä sävellyskäsikirjoituksia 1900-luvun alusta Kansalliskirjastolle.

”Löysimme käsikirjoitukset tyhjentäessämme kuoron tallelokeroa. Totesimme, että niiden oikea paikka on Kansalliskirjastossa, joka pysyy takaamaan jo hauraille nuoteille asianmukaiset säilytysolosuhteet”, toteaa kuoron puheenjohtaja Raija Seilonen.

”Olemme iloisia siitä, että Kansalliskirjasto otti lahjoituksen vastaan ja

tarjoaa nuoteille pysyvän kodin. Näin ne ovat jatkossa myös tutkijoiden käytössä.”

Aineisto säilytetään Kansallis-Kuoron Arkisto -nimisenä kokonaisuutena ja se on tutkijoiden käytettävissä kirjaston lukusalissa. Aineistosta on mahdollista tilata tutkimuskäyttöön myös valokopiojäljenteitä.

Vuonna 1908 perustettu Kansallis-Kuoro on Suomen vanhimpia seka-kuoroja. Kuoroa johtaa MuM Teppo Lampela.

LAHJOITETUT SÄVELLYS- KÄSIKIRJOITUKSET

Leevi Madetoja: Pellervon laulu op.20
Eino Leino

Axel Törnudd: On kumpiakin Kanteletar, 1926

Jaakko Tuuri: Kyyneleet
K.V. Valakorpi

Erkki Melartin: Kylväjät (kantaatti)
L.Onerva

Lauri Ikonen: Keskiyön kuoro
Eino Leino

Armas Maasalo: Summa, Suomussalmi, Kuhmo, Salla
V.A.Koskenniemi
– mieskuoro, yksinlaulu
Tilaustyö kuorolle

Toivo Kuula: Helsingin Kansallismielisen Nuorison Sekakuoron marssi
Elina Vuorenala

Eino Linnala: Kuin linnut tumman veen
Ilmari Pimiä

Aapo Similä: Miksi tulit kertaakaan (Kansanlaulu)
Sekakuorolle sovittanut
Aapo Similä

Kansalliskirjaston rakennushistoriallisesti arvokkaan kirjastorakennuksen peruskorjaus etenee sekä isojen että pienten työvälineiden avulla. Kansalliskirjasto-lehden syysnumerossa ainutlaatuisia hanketta johtavat asiantuntijat kertovat sen valtakunnallisesta merkittäväydestä, haasteista ja monista onnistumisen hetkistä.

PL 15 (Unioninkatu 36)
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti:
kk-tiedotus@helsinki.fi

57. vuosikerta

Toimitus:

Päätoimittaja
Suvi Kingsley
02941 22722
kk-lehti@helsinki.fi

Kuvatoimitus:

Tuula Korhonen

Toimituskunta:

Harri Ahonen
Hanna Arpiainen
Dorrit Gustafsson, pj.
Suvi Kingsley
Katri Nissilä
Sinimarja Ojonen
Jukka Pennanen

Ulkoasu:

Jarkko Hyppönen

Paino:

Grano Oy, Helsinki

Osoitteenmuutokset:

kk-lehti@helsinki.fi

Kansalliskirjasto-lehti
verkossa:
kansalliskirjasto.fi/
yleistieto/kklehti.html
issuu.com/kansalliskirjasto

Artikkelit löytyvät myös
Artosta ja Finnasta
arto.linneanet.fi
kansalliskirjasto.finna.fi/

ISSN 1459-3467

HELSINGIN YLIOPISTO

Itella Green